Dr. J. Teixeira de Mattos,
Amsterdam

936

Mr. A. DE PINTO

HERDACHT

DOOR

Mr. A. A. DE PINTO.

Overgedrukt uit THEMIS,
Regtskundig Tijdschrift, 40e deel, 4e stuk.

'S GRAVENHAGE,
GEBROEDERS BELINFANTE.
1879.

M^R. A. DE PINTO

HERDACHT

DOOR

M^R. A. A. DE PINTO.

Overgedrukt uit THEMIS,
Regtskundig Tijdschrift, 40e deel, 4e stuk.

'S GRAVENHAGE,
GEBROEDERS BELINFANTE.
1879.

NECROLOGIE.

Mr. A. DE PINTO, herdacht door Mr. A. A. DE PINTO.

> Hujus orationis difficilius est exitum quam principium invenire, ita mihi non tam copia quam modus in dicendo quaerendus est.
>
> CICERO, *Pro lege Manilia.*
>
> Virtutis enim laus omnis consistit in actione.
>
> CICERO, *de Officiis*, L. I.

De Nederlandsche regtsgeleerde, wiens naam het hoofd dezer bladzijden vermeldt, werd den 27 Mei 1811, in die dagen van droevige herinnering, waarin Nederland den naam van Nederland niet meer droeg, geboren te 's Gravenhage, waar hij den 25 Mei 1878, twee dagen voor zijn zeven en zestigsten verjaardag, overleed.

Hij werd en hij wordt nog in menigen kring, in dien zijner naaste betrekkingen wel het allermeest, betreurd gelijk niet velen. *Multis ille bonis flebilis occidit.* Wie, die hem gekend en in zijne veelzijdige verdiensten gewaardeerd heeft, zal het betwisten, dat dit woord van HORATIUS met het meeste regt geplaatst werd boven het van waarheid en gevoel tintelende „in memoriam", door het *Weekblad van het Regt* (1) zijnen hoofdredacteur gewijd?

(1) Van 30 Mei 1878, n°. 4240.

I.

Nederland, het weinige jaren na zijne geboorte herboren vaderland, verloor in Mr. A de Pinto een trouwen zoon. Hij heeft voor zijn land en zijn volk gestreden niet met de wapenen des oorlogs, maar met het vrije, koene, onafhankelijke woord, met die voor niemand of niets veile pen, waarmede hij geen onregt spaarde, zoo menige verbetering op wetgevend gebied hielp voorbereiden, zoo menig krachtig protest deed hooren tegen onze ellendige strafwetgeving, welker hervorming hij, helaas, niet heeft mogen beleven. Doordrongen van de overtuiging, dat de wet moet zijn de vrije uiting van het regt, dat in het volk leeft, en dat zij alléén, waar zij aan dien eisch voldoet, kan zijn, wat zij behoort te zijn, een der krachtigste waarborgen van onze vrijheid en onze nationaliteit, hield hij niet op strijd te voeren tegen de wetten van vreemden oorsprong (2), ons

---

(2) Voor de lezers van dit tijdschrift is het voldoende met een enkel woord te herinneren aan het aandeel, door de Pinto genomen in den omvangrijken arbeid der bij K. B. van 5 Februarij 1849 (Stbl. no. 5) ingestelde staatscommissie tot onderzoek aangaande de hier te lande nog vigerende wetten en verordeningen van Franschen oorsprong, welker verslag aan den Koning d. d. 28 Dec. 1849, met de uitvoerige bijlagen, ingevolge K. B. van 24 Febr. 1850 (Stbl. no. 9), te 's Gravenhage ter algemeene landsdrukkerij werd gedrukt en uitgegeven. De medeleden van Mr. A. de Pinto in deze commissie, zijne oude vrienden en ambtsbroeders Mr. L. Metman en Mr. N. Olivier, zijn hem in het graf voorgegaan. Geen hunner mogt de voldoening smaken de voorstellen der commissie tot wet te zien verheven. Niettemin heeft zij haar werk niet vergeefs verrigt, omdat het nevens de bekende en hoogst verdienstelijke verzameling van Fortuyn steeds met vrucht wordt geraadpleegd door ieder, die een onderzoek heeft in te stellen naar de wetten of verordeningen van Franschen oorsprong, die hier te lande omtrent het een of ander onderwerp van kracht mogten zijn. Die onderwerpen zijn nog vele, ofschoon hun aantal sedert 1850 zeer aanzienlijk is verminderd. Men denke aan de Fransche wetten en verordeningen op de wettelijke interesten, de griffie-regten, de kosten in strafzaken, de verwisseling van tienden in grondrenten, het uithalen van rupsen-nesten, de grondbelasting, de afkondiging van algemeene maatregelen van inwendig bestuur,

opgedrongen vóór zijne geboorte, waarvan wij bij zijn overlijden nog niet waren verlost, en niet minder tegen menige verouderde en versleten wet uit het eerste tijdperk van ons hernieuwd volksbestaan, hetzij in den vorm van een Souverein of Koninklijk Besluit geoctroyeerd, hetzij door de regering vastgesteld in overleg met eene volksvertegenwoordiging, wier handelingen menigmaal aanleiding gaven tot de vraag of zij wel was een betrouwbaar orgaan van den volksgeest.

Verloor het vaderland in Mr. A. de Pinto een trouwen zoon, 's Gravenhage, zijn veel geliefd 's Gravenhage, de schoone en roemrijke stad, waar hij, zijne ouders en velen zijner voorouders geboren en gestorven zijn en waar hij, met uitzondering zijner studie-jaren, zijn gansche leven doorbragt, mist in hem een zijner beste burgers. Een politieke rol heeft de Pinto nooit gespeeld en nooit wenschen te spelen; ja de wrevel, waarmede ons jammerlijk, alle gezag ondermijnend en allen vooruitgang belemmerend partij-gekibbel van de laatste jaren hem vervulde, vervreemdde hem hoe langer hoe meer van „de politiek" en deed hem wel eens over haar een hard, misschien niet altijd even billijk, oordeel vellen. Daarentegen was de plaats, die hij gedurende bijna zeven en twintig jaren innam in den Haagschen gemeenteraad, hem zeer dierbaar.

Aan geen grooten maatregel, in dit langdurige tijdperk

---

de kerkfabrieken en andere, die na 1850 òf eenvoudig zijn afgeschaft òf tevens door andere wettelijke voorschriften zijn vervangen.

Mr. A. de Pinto werd in later jaren nog benoemd in eene andere staatscommissie, ingesteld bij K. B. van 9 Febr. 1867, no. 58, om aan Z. M. de noodige voorstellen te doen voor de herziening der wetgeving op de eigendomsoverdragt van onroerende goederen, het hypotheekstelsel en het notariaat. Het hoogst belangrijk verslag dezer commissie, van uitgebreide wetsontwerpen en toelichtende memoriën vergezeld, in 1870 uitgegeven te 's Gravenhage bij Gebr. Belinfante, had tot nu toe geen andere gevolgen dan enkele partiële wijzigingen, in de wet op het notaris-ambt gebragt bij de wet van 6 Mei 1878 (Stbl. no. 29), en de vernieuwing der hypothecaire inschrijvingen, bevolen bij de wet van 5 Junij 1878 (Stbl. no. 90).

ten behoeve der gemeente voorbereid of tot stand gekomen, bleef hij vreemd en aan het woord paarde hij de daad waar en wanneer hij zich ten strijde aangordde voor wat hij in het belang der gemeente achtte (3). In deze gelijk in alle andere betrekkingen kenmerkte hij zich door den moed om voor zijne overtuiging uit te komen, ook al was zij in strijd met de bovendrijvende meening en al bragt hij daardoor zijn populariteit in gevaar. Bij name was dit het geval met de onderwijs-quaestie, die in de laatste jaren de gemoederen bij ons zoozeer in beweging brengt. Waar het die vraag gold, was hij het dikwijls oneens met zijne vrienden en geestverwanten in en buiten den raad. Het ligt niet op mijn weg en het is ook hier de plaats niet om te onderzoeken, aan wiens zijde het regt was in dien strijd van meeningen. Ik mag echter niet geheel met stilzwijgen voorbijgaan wat ik daarvan las in het feuilleton der *Nieuwe Rotterdamsche Courant* van 5 Juni 1878, waarin eene warme hulde werd gebragt aan de verdiensten van Mr. A. de Pinto als regtsgeleerde en publicist, maar tevens de klagt werd geuit „dat hij op het gebied van het onderwijs niet altijd milde beginselen voorstond" en aan het slot de wensch werd uitgesproken: „dat hij ook omtrent het onderwijs, „het allereerste „„doelmatige middel tot uitbreiding van „„kennis en vooruitgang van verlichting"" meer vrijzinnige „denkbeelden had geopenbaard". Zoo de geachte auteur van dit feuilleton, die, blijkens den geheelen overigen inhoud daarvan, Mr. A. de Pinto lang en goed gekend heeft,

---

(3) In het officieel verslag van den toestand der gemeente 's Gravenhage over het jaar 1878 werd aan het overleden raadslid de Pinto hulde gebragt in de volgende woorden: „gedurende bijna 27 „jaren lid van den raad, heeft hij door zijne uitgebreide kennis en „scherpzinnigheid in velerlei opzigten aan de gemeente goede dien- „sten bewezen; in het bijzonder als lid van de commissie voor de „strafverordeningen en voor het beheer van het Badhuis was hij „steeds ijverig werkzaam; bij de behandeling van vele moeijelijke „regtsquaestiën werd hij altijd bereid gevonden de vergadering voor „te lichten".

werkelijk twijfelt, of hij in het onderwijs het eerste middel tot uitbreiding van kennis, beschaving en volksontwikkeling gezien heeft, laat ik, die den waarden overledene nog zooveel langer en beter gekend heb, hem dan dienaangaande gerust stellen. Vooreerst mag ik vragen, of twijfel aan de waarheid van wat DE PINTO in zijne kernachtige taal "een brutaal axioma" zoude hebben genoemd, wel in het hoofd van een verstandig man kan opkomen? O ja, er zijn geleerden, groote geleerden, die in uitbreiding van kennis onder het volk geen heil zien, die meenen, dat men de groote massa dom moet laten als men haar niet op de barricades wil brengen; maar dat een man met gezonde hersenen het doel — uitbreiding van kennis, algemeene volksbeschaving — zoude willen, doch het eenig middel, dat daartoe kan leiden, deugdelijk volksonderwijs, zoude veroordeelen of althans niet van ganscher harte zoude wenschen, is eenvoudig onmogelijk. Wat daarvan zij, DE PINTO wilde èn het een èn het ander, èn het doel èn het middel, en hij heeft, ook hierin man van de daad meer nog dan van het woord, steeds alles gedaan om, vóór zoover hij dit vermogt, mede te werken ter bevordering van wat, naar zijne overtuiging, tot bereiking van dat doel kon en moest leiden. Zoudt gij dit in ernst betwijfelen van hem, wiens heele leven en streven één krachtig protest tegen dien twijfel is, van hem, het volijverig en door zijne medeleden hoog gewaardeerde lid der plaatselijke schoolcommissie te 's Gravenhage (4), van

---

(4) Het verslag dier commissie over 1878, gedrukt onder de bijlagen van het gemeente-verslag, zegt over DE PINTO het volgende: „Ook in den loop van dit jaar werd de plaatselijke schoolcommissie „op nieuw door een gevoelig en smartelijk verlies getroffen in den „persoon van haar medelid, den heer Mr. ABRAHAM DE PINTO, die „den 25 Mei 1878 op bijna 68 (lees 67) jarigen leeftijd overleed. Ge„durende zijn veeljarig lidmaatschap der commissie waren zijne mede„leden ruimschoots in de gelegenheid hem niet alleen wegens zijne „grondige kennis, maar ook en vooral wegens zijn regtschapen karak„ter, zijne bescheidenheid en ware humaniteit te leeren waardeeren „en hoogachten. Evenals in alle andere betrekkingen, die hij be„kleedde, werd ook in de plaatselijke schoolcommissie aan zijne

hem, den ontwerper, den stichter, den bezielden en op zijn ouden dag nog van jeugdig vuur blakenden leider gedurende meer dan het vierde eener eeuw der Maatschappij tot Nut der Israëlieten in Nederland, wier doel geen ander is dan „bevordering van goede zeden, deugd en beschaving onder „de Israëlieten in Nederland, alles overeenkomstig de Israëli„tische godsdienst" bepaaldelijk door „verspreiding van nuttige kundigheden", bij name „onder de min geoefenden" (5)? Onderwijs en nog eens onderwijs, deugdelijk en algemeen verspreid onderwijs was het wachtwoord van DE PINTO zoo goed als van den meest vrijzinnige in den lande, maar er waren twee vragen, waaromtrent hij zich wel eens veroorloofde in meening te verschillen (6) van hen, die meenen bij uitsluiting van alle anderen aanspraak te mogen maken op den naam van liberaal. Die vragen zijn: door wie en hoeveel?

Door wie: DE PINTO was waarlijk niet vijandelijk gezind aan het van gemeentewege gegeven onderwijs. Integendeel, hij was een groot voorstander van de gemengde openbare lagere school, van goed en kosteloos openbaar onderwijs voor armen en minvermogenden; maar waar het aankwam op het middelbaar en meer uitgebreid lager onderwijs, tusschen welke de grenslijn niet scherp te trekken valt, meende hij, dat de gemeentewetgever niet behoort en ook volgens de grondwet niet behoeft te rekenen buiten den

„adviezen zoowel wegens de overtuiging, waarmede hij ze uitsprak „als door de ondervinding, waarvan zij getuigden, niet het minst „door de helderheid zijner voorstelling groote waarde gehecht. Ook „door de commissie werd zijn heengaan diep betreurd, ook in haar „midden zal zijne nagedachtenis nog lang in eere blijven".

(5) Art. 1 der statuten van de Maatschappij tot Nut der Israëlieten in Nederland te vergelijken met de door Mr. A. DE PINTO anoniem uitgegeven brochure "eene maatschappij tot nut van Israël" ('s Gravenhage, GEBR. BELINFANTE, 1848), waarin het plan tot oprigting van zoodanige vereeniging uitvoerig werd uiteengezet en op eendragtige zamenwerking tot dat einde werd aangedrongen.

(6) Even of nog meer heterodox was zijn geleerde vriend Jhr. Mr. DE WITTE VAN CITTERS, een schoolman bij uitnemendheid. Zie diens ongeteekend, maar blijkbaar van DE PINTO afkomstig levensberigt in de *Themis* van 1876, bl. 517—521.

factor van het bijzonder onderwijs, dat, naar zijne overtuiging, de plaats niet geheel moet inruimen voor de openbare school, ook in het belang van deze laatste.

Hoeveel: DE PINTO was, gelijk in het algemeen zoo ook in het bijzonder in zaken van onderwijs, een beslist voorstander van het *multum, non multa.* Dikwijls kon hij op zijne eigenaardige, laconieke, puntige, misschien wel eens scherpe wijze den spot drijven met onze tegenwoordige weelderig bezette programma's van leervakken en examens. Het is mogelijk, dat, wanneer hij hierover en over de grenzen van het uit de gemeentekas te bekostigen openbaar onderwijs in de toepassing op bijzondere gevallen zijn advies uitbragt, dit niet altijd op juiste gronden berustte; niemand minder dan hij achtte zich zelf onfeilbaar. Maar mag men daaruit met den geachten auteur van het feuilleton in de *N. R. Ct.* afleiden, dat hij in zaken van onderwijs niet altijd „milde beginselen" voorstond, zoo zelfs dat zijne denkbeelden dienaangaande „eene schaduw" zouden werpen op de beeltenis, door dien schrijver geschetst van den „echt vrijzinnigen publicist?" Ik mag dit oordeel niet als juist erkennen. Laten wij toch als wij „echt vrijzinnig" willen zijn, dit ook en vooral daarin toonen, dat wij ons dien naam niet toeëigenen bij uitsluiting van alle anderen, die op enkele punten van staatsbeleid en maatschappelijk belang eene andere meening zijn toegedaan dan de onze.

II.

ABRAHAM DE PINTO was van vaders- en moederszijde gesproten uit en verwant aan die oude, aanzienlijke Joodsche geslachten, welke, meêdogenloos verdreven uit de door de natuur rijk gezegende, maar door fellen geloofshaat en blinden gewetensdwang ontheiligde oorden,

Waar de Taag langs Lisboa zijn goudkorrels afvoert,
Waar zich Cordua baadt in den Guadalquivir (7),

---

(7) DA COSTA's Voorzang der „Vijf en twintig Jaren".

een gastvrij toevlugtsoord vonden in het Gemeenebest der Vereenigde Nederlanden, waar reeds vroeg „de handhaving „van het Gereformeerd geloof, als de ziel van den Staat, „was vereenigd met eene verdraagzaamheid, gelijk die in „geen ander land werd betoond.” (8)

Aan dankbaarheid voor die gunst heeft het den Joden, in Nederland, wat men hun ook, met geringschatting hunner deugden en overdreven voorstelling hunner gebreken, ten laste moge hebben gelegd, van geslacht tot geslacht nooit ontbroken zoomin als aan hooge waardering van de thans onvervreemdbare regten, hun eerst tijdens de Bataafsche Republiek, krachtens de Besluiten der Nationale Vergadering, in 1796 geschonken en door de Constitutie van 1798 en alle latere Nederlandsche staatsregelingen bekrachtigd. Mr. A. de Pinto was alzoo door overlevering en opvoeding, door voorbeeld en neiging tot een echt, trouw Nederlander gevormd, maar zijn Joodschen oorsprong verloochende hij nimmer. In den naam van Jood, door sommigen nog gebezigd als synoniem van woekeraar en bedrieger, stelde hij zijn eer. Na zijne optreding in het maatschappelijk leven waren zijne eerste pennevruchten gewijd aan het Mosaïsche regt (9) en in 1836 schreef hij over Salvador's *Histoire des Institutions de Moise:* „Het werk van Salvador is, vooral „bij de Joden, veel te weinig bekend. Intusschen durven „wij het aan deze onze geloofsgenooten ten sterkste aan te „bevelen. Zij zullen uit hem de voortreffelijkheid van Israëls „wetgeving leeren kennen; zij zullen zich niet meer schamen „Joden te zijn; maar wel verre van die zoogenaamde schande „voor de wereld te verbergen zullen zij er roem op dragen, „tot de nakomelingen van Mozes en de zijnen te behoo„ren” (10). Aan dat flinke woord, door hem als jeugdig

---

(8) Groen van Prinsterer, Handboek der Geschiedenis van het Vaderland, I, § 86.

(9) Zie bijlage I.

(10) Bijdragen tot Regtsgeleerdheid en Wetgeving van den Tex en van Hall, 10e dl. (1836), bl. 165, in de noot.

regtsgeleerde gesproken, bleef hij gedurende zijn gansche loopbaan, als man van naam, invloed en gezag, in alle betrekkingen en onder alle omstandigheden van zijn veel bewogen leven ten volle getrouw. Waar het de behartiging van Joodsche belangen, de bescherming van miskende of bedreigde regten zijner geloofsbroederen en stamgenooten gold, kon men bouwen op hem als op een rots. Aan den rand van zijn graf werd door den opper-rabbijn FERARES, den waardigen voorganger der Nederlandsch Portugeesch Israëlitische gemeente te 's Gravenhage, met mannelijk gevoel en van aandoening trillende stem in herinnering gebragt wat ABRAHAM DE PINTO geweest is voor die gemeente in het bijzonder, voor de Israëlieten en de Israëlitische kerkgenootschappen in Nederland in het algemeen. Voor de Israëlieten: daarvan getuigt onder veel, wat ik hier niet zal noemen, wel het meest zijne schepping, de Maatschappij tot nut der Israëlieten in Nederland, die veel goeds heeft voortgebragt en nog oneindig veel meer goeds had kunnen voortbrengen, indien allen den strijd tegen haar twee grootste vijanden, steile orthodoxie en flaauwhartige onverschilligheid, met gelijken moed en volharding hadden volstreden als de stichter en eenigen zijner oudste en trouwste vrienden. Voor de Israëlitische kerkgenootschappen: bij name zij hier herinnerd wat DE PINTO met zijn onverdroten ijver, zijn praktischen blik, zijn degelijke regtskennis heeft helpen tot stand brengen voor de grondwettige, d. i. de vrije organisatie der Israëlitische kerk in Nederland, haar zelfregering en zelfstandig bestuur in overeenstemming met het beginsel van scheiding van kerk en staat en met art. 1 der wet van 15 Sept. 1853 (Stbl. n°. 102). Gedurende vele jaren lid, later voorzitter der bij art. 11 van het Souverein Besluit van 26 Februarij 1814 (Stbl. n°. 30) ingestelde „consulerende commissie" (hoofdcommissie) voor de zaken der Israëlieten (11), die, ofschoon

(11) De zamenstelling en „attributiën" der hoofdcommissie zijn nader geregeld bij de Koninklijke Besluiten van 6 Julij 1817, n°. 40, en van 8 Augustus 1844, beiden gepubliceerd in het Staatsblad van 1844, n°. 45. Zie nog het K. B. van 23 Dec. 1857 (Stbl. n. 172).

wettelijk slechts een de regering adviserend ligchaam, feitelijk eene groote magt over de Israëlitische kerk in Nederland uitoefende, was hij in de gelegenheid geweest van nabij kennis te maken met de vele en velerlei ongrondwettige banden, welke die kerk aan den staat bonden en, ook waar het de inwendige aangelegenheden van het kerkgenootschap betrof, aan het staatsgezag onderwierpen (12). Geen wonder dan ook, dat hij de uitnoodiging van den Minister NEDERMEIJER VAN ROSENTHAL, bij de circulaires van 14 Junij en 10 Augustus 1850 gerigt aan de Israëlitische kerkbesturen en kerkeraden in het rijk om een algemeen reglement tot stand te brengen voor het kerkelijk beheer der Israëlitische gemeenten, met groote belangstelling, zij het dan ook niet met onverdeelde instemming, begroette (13). Deze eerste poging leidde tot geen resultaat, in latere werd DE PINTO als lid en voorzitter der Constituerende Vergadering voor de beide Israëlitische kerkgenootschappen in Nederland zeer van nabij betrokken. Aan zijn ijver voor de goede zaak was het zeker niet het minst te wijten, dat, nadat eindelijk ook van de zijde der Israëlitische kerkgenootschappen de bepalingen betreffende hun inrigting en bestuur ter voldoening aan art. 1 der wet van 15 Sept. 1853 (Stbl. n°. 102) aan den Koning waren medegedeeld, de bemoeijing van het staatsgezag met de kerkelijke aangelegenheden der Israëlieten, gelijk de considerans van het K. B. van 7 Aug. 1870 (Stbl. n°. 150) het uitdrukte, ophield, zoodat dan ook bij dat besluit zelf de organieke besluiten van 1814 benevens alle andere Koninklijke besluiten betreffende de Israëlitische kerkelijke aangelegenheden in Nederland en in de West-Indische Koloniën

---

(12) Een van de vele curieuse staaltjes daarvan vindt men in het bij K. B. van 30 Maart 1827 (Stbl. n°. 12) goedgekeurd en vastgesteld reglement op het houden van huissynagogen of bijzondere bidplaatsen buiten de openbare kerkgebouwen bij het Israëlitisch kerkgenootschap binnen het Koningrijk der Nederlanden.

(13) Een woord over de circulaires van den Minister van Justitie door Mr. A. DE PINTO, 's Gravenhage, GEBR. BELINFANTE, 1850.

werden ingetrokken. Als centraal orgaan van het Portugeesch Israëlitisch kerkgenootschap in Nederland trad nu op de te Amsterdam gevestigde hoofdcommissie voor de zaken van dat kerkgenootschap, in welke commissie Mr. A. DE PINTO tot aan zijn overlijden voor 's Gravenhage zitting had.

III.

In het *Weekblad van het Regt* van Maandag 8 Februarij 1875 herdacht DE PINTO, die anders in het Weekblad zelden of nooit het zuiver regtsgeleerd gebied overschreed, op de eerste bladzijde onder het opschrift:

DE ACHTSTE FEBRUARIJ

1575—1875

den driehonderdsten verjaardag van Leidens Hoogeschool als een nationalen gedenkdag, een feest voor gansch Nederland. Dat was een krachtig en bezield woord, een woord, waarin het edele hart sprak van den trouwen zoon der Leidsche *alma mater*, bij wiens geopend graf een ander niet minder begaafde zoon dierzelfde moeder, Prof. GOUDSMIT, helaas slechts weinige jaren later, getuigde: „Veel hebt gij aan de hoogeschool ontleend, meer hebt gij door uwe werken en geschriften haar teruggegeven” (14).

Den 25 Maart 1830, onder het rectoraat van Prof. VAN ASSEN, werd A. DE PINTO in het civium academicorum album ingeschreven. De twee eerste jaren van zijn academische loopbaan wijdde hij aan de voortzetting der classieke litterarische studiën, door hem met goed gevolg aangevangen aan de Latijnsche scholen te 's Gravenhage, onder het rectoraat van Dr. J. KAPPEYNE VAN DE COPPELLO. Den 12 April

(14) Men vindt die woorden in het korte verslag der begrafenisplegtigheid van 28 Mei 1878 in het *Weekblad van het Regt* van 30 Mei 1878, n°. 4240.

1832 werd hij, blijkens het door de Hoogleeraren PEERLKAMP en BAKE onderteekend diploma, dat voor mij ligt, summa cum laude — gelijke onderscheiding verwierf hij zich bij zijne juridische examens en promotie — bevorderd tot candidaat in de bespiegelende wijsbegeerte en letteren. Nu werden voor hem de regtsscholen geopend, waarin hij door het onderwijs der Hoogleeraren SMALLENBURG, TIJDEMAN, VAN ASSEN, COCK en THORBECKE, wier namen steeds in zijne dankbare herinnering bleven voortleven, door het verkeer met velen onder zijne uitstekende tijdgenooten, aan wie hij tot den dag van hun of zijn overlijden door dien eenigen, schoonen onverbreekbaren band van den academischen omgang gehecht bleef (15), door eigen studie niet het minst de grondslagen legde voor de beoefening der wetenschap, waaraan geheel zijn volgend leven gewijd was. Vraagt iemand nog naar de vrucht van die drie wel bestede jaren, ik zoude hem verwijzen naar DE PINTO's academische geschriften, zijne den 26 Maart 1835 door de juridische faculteit der Utrechtsche Hoogeschool met goud bekroonde verhandeling *de causa obligationis* en zijne *dissertatio juridica inauguralis de Callistrati Jcti scriptis quae supersunt*, na welker openbare verdediging hij den 17 Junij van hetzelfde jaar door den Senaat der Leidsche Hoogeschool, onder het rectoraat van Prof. COCK, tot doctor in de regten werd bevorderd.

De dissertatie over Callistratus vormt een lijvig boekdeel (XIV en 302 bladzijden 8°), waarin, na eene inleiding over het leven en de werken van den jurist, al de uit zijne verschillende geschriften in de Pandecten overgenomen fragmenten werden bijeenverzameld en met groote naauwkeurigheid en helderheid verklaard.

Eenigzins meer in het breede wensch ik stil te staan bij de prijs-verhandeling over de causa obligationis, DE PINTO's eerste, maar zeker niet minst belangrijk geschrift. De Utrechtsche faculteit had in 1834 gevraagd: Exponatur

---

(15) Onder die velen noem ik liefst niemand om niemand voorbij te gaan.

et ad examen revocetur locus C. C. de causa Obligationis. Het schijnt wel, dat deze crux van het Fransche regt (16) in die dagen de aandacht trok van onze geleerde wereld, meer dan van onze wetgevers, die, behoudens eene verbeterde redactie van art. 1132 C. C. (art. 1397 B. W. 1830) in art. 1372 B. W. (17), alles bij het oude lieten, dat zij even gedachteloos vertaalden uit den Code als de Fransche wetgevers het ontleend hadden aan POTHIER (18). Kort voor en kort na de uitgave van het bekroonde antwoord op de Utrechtsche prijsvraag was dezelfde stof bewerkt in twee andere academische verhandelingen van G. A. IJSSEL DE SCHEPPER (19) en J. VAN DE POLL (20), den rijk begaafden, vroeg gestorven auteur der bekende „Verzameling van Vaderlandsche Wetten en Besluiten." Tot mijn leedwezen was ik niet in de gelegenheid om deze twee dissertaties te raadplegen, maar terwijl uit de prijs-verhandeling zelve volgt, dat de schrijver tot dezelfde resultaten komt als de heer IJSSEL DE SCHEPPER, dien hij dikwijls met groote instemming aanhaalt, bleek mij uit twee hoogst belangrijke brieven, onder de nagelaten papieren van Mr. A. DE PINTO gevonden, dat de heer VAN DE POLL, ofschoon zich in hoofdzaak wel kunnende vereenigen met de verklaring, door hem aan het begrip der *cause*, volgens art. 1108 in verband met de artt.

---

(16) „Die Lehre von der *cause des Obligations*, wie sie in den Artt. „1131—1133 des C. N. enthalten ist, hat von jeher als eine der schwie„rigsten dieses Gesetzbuches gegolten. Und nicht mit Unrecht. Sie „ist schwierig wie es eine Lehre sein muss, welche, von Aussen her „entlehnt, in der Entlehnung nur halb verstanden und zum Theil „gerade missverstanden worden ist". WINDSCHEID, *Zur Lehre des C. N. von der Ungültigkeit der Rechtsgeschäfte* (Dusseldorf, 1847), S. 270, ook aangehaald door Prof. FRUIN ad art. 1373 B. W. in de noot.

(17) ASSER, het N. B. W. vergeleken met den C. N., § 705; VOORDUIN ad art. 1372 B. W. (V, 60).

(18) *Traité des Obligations*, I, no. 42. Vgl. DOMAT, *Lois Civiles*, L. I, T. I, Sect. I, no. 4.

(19) *De Causa in conventionibus secundum ius Rom. et Franc.* L. B., 1834.

(20) *Ad locum C. C. Fr. de causa obligationis*, L. B., 1835.

1131—1133 C. C. gegeven, over de wetenschappelijke en praktische waarde dier artt. anders dacht (21).

Wat was in hoofdzaak het resultaat van DE PINTO's prijsverhandeling? Ik weet dit niet beter te zeggen dan met zijn eigen woorden in zijne Handleiding tot het B. W. (22), volgens welke de oorzaak bestaat: „1°. in de commutatieve overeenkomsten voor de ééne partij in de levering van hetgeen „de andere verschuldigd is; 2°. in de kansovereenkomsten „voor elke partij in het gevaar of in de kans, die de andere „aanneemt te loopen; 3°. in de overeenkomsten, die om niet „worden aangegaan (*contractus gratuiti*), in de enkele edel„moedigheid (*liberalitas*), die de éene partij jegens de andere „wil uitoefenen”. Het is mogelijk, ofschoon betwistbaar (23), dat de Fransche wetgever dit heeft gedacht als hij iets heeft gedacht bij het noemen der *cause licite dans l'obligation*, als zelfstandig essentieel vereischte van het contract, maar bezwaarlijk kan ik de juistheid erkennen van wat in de Handleiding op de aangehaalde woorden volgt: „Op deze wijze is de oorzaak een wezenlijk vereischte in iedere overeenkomst”. Geen wetgever kan de natuur der regtshandelingen veranderen en er vereischten aan toevoegen, die zij, volgens haar aard, niet hebben. Waar nu, gelijk POTHIER, de uitvinder van de *cause dans le contrat*, zelf erkent (24), in het moderne privaat regt de Romeinsch-regtelijke onderscheiding tusschen

---

(21) Ik hoop en vertrouw, dat ik mij aan geen onbescheidenheid schuldig maak, wanneer ik, vele jaren na het overlijden des geëerden schrijvers, in eene bijlage tot deze bladzijden de bedoelde brieven mededeel. Immers, al geldt het hier eene bijzondere correspondentie, het daarin behandelde onderwerp is van zuiver wetenschappelijken aard. Daarenboven was de schrijver zelf, blijkens het slot van den tweeden brief, niet geheel vreemd aan de onderstelling dat deze correspondentie eenmaal het licht zoude zien.

(22) 2e ged., § 784, bl. 530 van den 5en druk.

(23) Vgl. DIEPHUIS, het Ned. Burg. Regt, VI, n°. 532 vgg.

(24) O. l., n°. 3. Zie voorts VOET ad T. D. de Pactis (II, 14), n°. 9. VON SAVIGNY, Obligationenrecht, II, § 76, ARNDTS, Pandecten, § 232. Anm. 4; v. D. BRUGGHEN, Regtsg. Bijdr., XII (1838), 29 vgg.

pacta nuda en *contractus* (25) geheel is opgeheven, daar is ook geen plaats meer voor de *civilis causa obligandi*, die het verschil tusschen beiden, of zij eene „klagbare” dan wel eene „klaglose” verbindtenis deden ontstaan, kenmerkte. Wat POTHIER en, op zijn voetspoor, de Code verstaan onder de oorzaak der overeenkomst of der uit haar ontstaande verbindtenis — in dit opzigt is de Fransche terminologie onzeker —, is m. i. niets anders dan haar voorwerp (*objet*) of haar onderwerp, gelijk onze wet het noemt, de praestatie (*Leistung*) van hetgeen men overeenkomt te geven, te doen of niet te doen (26). Is die praestatie en bij gevolg de contractuele verbindtenis zelve in strijd met de goede zeden of met de openbare orde, de overeenkomst mist naar regten verbindende kracht. De Romeinsche juristen beschouwden dit als onbetwistbaar geheel buiten verband met hunne leer over de *civilis causa obligandi*. „Generaliter novimus, turpes stipulationes nullius esse momenti” (27). Wij hadden, zoo het noodig was dit regtsaxioma, indien art. 14 Alg. Bep. van Wetg. daartoe ongenoegzaam was, uitdrukkelijk in de wet te formuleren, ook daarvoor de raadselachtige en niets dan verwarring stichtende bepalingen over de oorzaak der overeenkomst niet noodig. Waarom dan niet liever het voorbeeld gevolgd van het ontwerp van 1820, dat monument van gezonde regtskennis en logica, dat van eene oorzaak der contractuele verbindtenis niets meldt; maar daarentegen in art. 2319 bepaalt, dat verbodene of met de goede zeden strijdige handelingen even weinig als zaken, die van den handel der menschen zijn uitgesloten, het onderwerp eener overeenkomst kunnen uitmaken?

Het is hier de plaats niet om langer stil te staan bij deze of dergelijke belangrijke vragen. Wat voorafgaat is genoeg

---

(25) ULPIANUS in l. 7, pr. § 1, 2, 4 D. de Pactis (II, 14); v. SAVIGNY, o. l. II, § 72 en de verdere in noot 24 aangehaalde schrijvers.

(26) In art. 1833 C. C. (art. 1656 B. W.) wordt dan ook het object der maatschap geïdentificeerd met wat in het algemeen genoemd wordt de oorzaak der overeenkomst.

(27) Zie meer plaatsen aangehaald bij v. SAVIGNY, o. l., § 57, noot f.

om aan te toonen waarom de stellingen, verdedigd in de voor ruim 44 jaren door de Utrechtsche faculteit bekroonde prijs-verhandeling, mij voorkomen niet in alle opzigten bevredigend te zijn. Ik vertrouw daardoor niets te kort te doen aan haar groote verdiensten, die helderheid van expositie, dien gemakkelijken, correcten vorm, dat juridisch acumen, die ons reeds treffen in DE PINTO's eersteling, gelijk zij de groote en eigenaardige aantrekkelijkheid uitmaken van al zijne latere geschriften. Mogten zij soms iets te wenschen overlaten in diepte van onderzoek, laten wij dan, om billijk te zijn, niet vergeten, dat DE PINTO, gevormd in de school der „elegante" Romeinsche juristen, wier traditiën, in zijn tijd aan de academie nog in volle kracht waren (27a), en der nieuwere Fransche regtsgeleerden, eerst toen zijne studiën, ook door en in zijne drukke praktijk bij voorkeur gewijd aan ons stellig regt, reeds eene bepaalde rigting hadden aangenomen, nog partij had kunnen trekken van de tot vollen wasdom gekomen vruchten der historische school, die de werken van VON SAVIGNY, vooral zijn onovertroffen System, PUCHTA en anderen ons reeds aan de hoogeschool te genieten gaven.

IV.

Mr. A. DE PINTO begon zijn maatschappelijke loopbaan in een voor onze nieuwere regstgeschiedenis hoogst belangrijk tijdperk, in de laatste jaren der geldigheid van de Fransche codificatie hier te lande, terwijl de Nederlandsche wetboeken, bestemd om haar te vervangen, eene laatste herziening ondergingen.

Bij K. B. van 14 Julij 1836 (Stbl. nº. 43) werd op grond „dat het, in allen opzigte, doelmatig kan worden

---

(27a) Bij name de door DE PINTO zoo diep vereerde SMALLENBURG behoorde tot die school. Zie de belangrijke bladzijden, aan de nagedachtenis van dien geleerde gewijd door Prof. VAN HALL, *Bijdr.* X, 1836, bl. 622 vgg.

„geacht, om aan elk, die daarop prijs stelt, de gelegenheid te „verschaffen het aanstaand burgerlijk regt aanvankelijk te „leeren kennen en te bestuderen" bepaald „dat het Burger„lijk Wetboek voor het Koningrijk der Nederlanden, gezuiverd „van drukfeilen en van hetgeen tegen het taaleigen strijdt" — och of dat een waar woord ware geweest! — „ter Lands„drukkerij zal worden uitgegeven".

Het is mij natuurlijk onbekend, of in die dagen in het algemeen de jonge advokaten in afwachting van de praktijk zich hun vrijen tijd ten nutte hebben gemaakt om, beantwoordende aan 's Konings vaderlijke zorg, het toen nog aanstaande Burgerlijk Wetboek te „bestuderen"; maar zeker was dit het geval met den schrijver der bekende Handleidingen, waarvan de eerste, die tot het B. W., reeds in den aanvang van 1838, eenige maanden voor de inwerkingtreding der nieuwe wetgeving verscheen.

Nooit is een schrijver met minder pretentie opgetreden voor het publiek. Op het titelblad werd de lezer reeds gewaarschuwd door een woord, van „onzen goeden ouden SMALLENBURG" (28) — DE PINTO was een groot liefhebber van motto's, die hij met tact wist te kiezen (29), — dat hij hier geenerlei vertoon van geleerdheid zoude vinden. In de voorrede noemde de schrijver zijn boek „een schoolboek, — zoo gij wilt, een A B boek: een A B boek namelijk voor de regtsscholen". Heeft hij zijn bescheiden doel bereikt? Het

---

(28) Abstinui omni doctrinae apparatu, quo, si vel facultatis meae mediocritas aliquam mihi suppeditaret, hujusmodi opuscula, meo quidem judicio, non egent.

(29) Vooral in zijne met de bekende initialen onderteekende hoofdartikelen in het *Weekblad*, b. v. het *de omnibus aliquid* bij gelegenheid van Justitie's jaarlijkschen „schoonmaak" en het *consules fiunt quotannis* bij de begroeting van elken nieuwen Minister van Justitie. „Als dat „zoo voortgaat, zullen wij naar een nieuw motto moeten omzien" — zoo las men in Wbl. n°. 4168, want — o wonder! — de Minister VAN LYNDEN had het drie jaren volgehouden. Weinig kon DE PINTO toen vermoeden, dat de opvolger van den heer SMIDT hem niet meer in het rijk der levenden zoude vinden.

succes van het boek, dat reeds vijf drukken beleefde (30), pleit voor een bevestigend antwoord op die vraag. Later zijn meer en daaronder hoog te waarderen leerboeken voor ons Burgerlijk Wetboek verschenen. De "Handleiding" verdrongen zij echter niet, ten deele omdat zij onvoltooid bleven (31), ten deele welligt ook, omdat zij, ofschoon rijker en geleerder van inhoud dan het werk van DE PINTO's jongelingsjaren, dit niet evenaarden, zeker niet overtroffen in dien eenvoudigen, soberen en door zijn eigenaardigheid aantrekkelijken stijl, die ons treft in alles wat zijne vruchtbare pen ons heeft nagelaten.

In 1841 verscheen de *Handleiding tot het Wetboek van Koophandel*, daarna achtereenvolgens die tot de wet op de regterlijke organisatie en het beleid der justitie (1844), tot het Wetb. van Burg. Regtsv. (1845), tot het Wetb. van Strafv. (1848) en tot de wet op den overgang van de vroegere tot de nieuwe wetgeving (1850). De Handl. tot het W. v. K. werd tweemaal herdrukt (1854 en 1876), van die tot het Wetb. van Burg. Regtsv. verscheen in 1857 eene tweede uitgave; terwijl van die tot de wet op de regt. org. en tot het Wetb. van Strafv. de voorraad uitgeput is, zoodat van deze beide werken vermoedelijk binnen kort een tweede druk ter perse zal gaan bij den tegenwoordigen eigenaar van het fonds, den heer TJEENK WILLINK, te Zwolle (32). Zeker zal dit, met het oog op alles wat er bij ons in de laatste jaren op het gebied van regterlijke organisatie en strafvordering is voorbereid of tot stand gekomen, geen bloote herdruk kunnen zijn.

---

(30) De tweede druk verscheen in 1840, de derde in 1849 de vierde in 1859 en de vijfde in 1875.

(31) Dit was het geval met de *Akademische Voorlezingen* van Prof. NIENHUIS (Groningen, 1849) en met de *Handleiding tot de beoefening van het Burg. Regt* in Nederland van Prof. VAN HALL (Amsterdam, 1851).

(32) De Handleidingen, oorspronkelijk verschenen bij de hh. BELINFANTE te 's Gravenhage, met wie de schrijver door veeljarige betrekkingen van achting en vriendschap was verbonden, gingen later over in het fonds van den heer C. VAN DER POST Jr. te Utrecht en nu onlangs, na diens overlijden, in dat van den heer WILLINK.

Voor ruim dertig jaren, Februarij 1849, schreef Mr. A. DE PINTO in de voorrede van den derden druk der Handl. tot het B. W.: „Toen ik de pen opnam om eene derde uit„gave van mijn Burg. Wetb. voor den druk voor te berei„den, bleek het mij al zeer spoedig, dat dit werk op verre „na niet het beste, maar vooral ook niet het volledigste was „van mijne handleidingen„.

Ik vereenig mij geheel met deze woorden, waaruit, naar mijne overtuiging, blijkt, dat de schrijver — wat niet altijd met schrijvers het geval is — de betrekkelijke waarde zijner eigen werken zeer juist beoordeelde. Zijne Handleiding tot het B. W. en tot het W. van Kooph. mogen goed zijn, die tot de Wet op de R. O. en tot de Wetboeken van Regts- en Strafv. zijn beter. Het schijnt mij eene juiste opmerking van den auteur van het feuilleton der *N. R. Courant* van 5 Junij 1878, dat zoo Mr. A. DE PINTO, de jurist van encyclopedische rigting, eene specialiteit mogt worden genoemd in eenig deel onzer wetenschap, hij dit was op het gebied van het formele regt. Zijne Handleidingen tot de wetboeken, die het proces regelen, al worden ook zij met goed gevolg door eerstbeginnenden gebezigd, zijn zeker nog iets anders en iets meer dan „A B boeken„ voor de regtsscholen; ja, ik meen haar waarde niet te overschatten, wanneer ik als mijn bescheiden meening uitspreek, dat tot nu toe geen beter commentaren op onze wetboeken van burgerlijke regtsvordering en strafvordering zijn geschreven. Hier spreekt op elke bladzijde de schrandere jurist, die door dagelijksche ondervinding het proces in al zijne bijzonderheden, in al zijne, niet altijd in het belang der goede gemeente uitgevonden, kronkelwegen meester is. Hij spreekt, en in die kristal-heldere taal, die voor schier elke vraag de juiste formule geeft, met die eigenaardige zeggingskracht, die den man uit één stuk teekent en die ons tot voortlezen dringt, ook waar eene vlugtige inzage alleen ons doel was. Dit geldt voor de Strafvordering niet minder dan voor de Regtsvordering, maar de handleiding tot de eerste ontleent nog eene bijzondere waarde daaraan, dat hier in den bekwamen jurist ook de welspre-

kende advokaat aan het woord is, die, zonder pathos of ijdele phraseologie, geen gelegenheid verzuimt om met de volle kracht zijner overtuiging op te komen voor de regten der verdediging, waar en wanneer hij die door de wet of regtspraak miskend acht (33).

V.

De naam van Mr. A. DE PINTO is door zijne werken onafscheidelijk verbonden aan de geschiedenis onzer wetgeving. Niet alleen, misschien zelfs niet in de eerste plaats door zijne Handleidingen. De geachte vice-president van den Hoogen Raad der Nederlanden, mijn vriend CONINCK LIEFSTING, herinnerde het teregt in de rede, welke hij in 's Raads zitting van 28 Mei 1878, den dag toen de laatste eer werd bewezen aan den ontslapen Deken der Orde van Advokaten, aan diens nagedachtenis wijdde:

„Hij was genoegzaam van de stichting af hoofd-redacteur „van het *Weekblad van het Regt*, dat in ieders handen is, „en meer dan eenig ander geschrift heeft bijgedragen om de „beginselen en de toepassing van ons nieuwe recht ter alge„meene bekendheid te brengen”.

„Met eenige andere met roem bekende mannen stichtte „hij nagenoeg gelijk het Tijdschrift *Themis*, waardoor groote „diensten op het gebied der rechtswetenschap zijn bewezen” (34).

In de eerste plaats het *Weekblad*. Een woord daarover mag, ook na de welsprekende hulde door dit blad zelf (n°. 4240)

---

(33) Behalve de „Handleiding“ is over ons Wetboek van Strafvordering geen boek van beteekenis geschreven dan het bekende, uitstekende werk van Jhr. Mr. DE BOSCH KEMPER (Amsterdam, 1838 tot 1840). De schrijver der Handleiding heeft zelf (II, bl. 7—9) zijnen arbeid met dien van d. B. K. vergeleken. Ik wil hier de waarde dezer vergelijking niet beoordeelen, maar dit schijnt mij zeker, dat beide werken zoozeer verschillen in aanleg, inhoud en vorm, dat wel verre dat het eene het andere overbodig zoude maken, zij veeleer gezegd kunnen worden elkander op gelukkige wijze aan te vullen.

(34) De rede van den heer LIEFSTING vindt men in haar geheel in het Wbl. van 30 Mei 1878, n°. 4240.

zijnen hoofdredacteur gewijd, in deze herinneringen niet ontbreken; maar het zij een zeer kort woord. Waar toch zoude ik beginnen en vooral waar zoude ik eindigen, indien ik mij waagde aan eene poging om eene eenigzins volledige schets te geven van al wat DE PINTO gedurende veertig jaren, van de dagen zijner bloeijende jeugd tot die zijner nog altijd krachtige, maar op eenmaal door eene verraderlijke ziekte gesloopte grijsheid, voor zijn orgaan en in dat orgaan voor het regt in Nederland heeft gedaan? Zeker in dat werk vond hij krachtige medewerking bij anderen, maar de alles bezielende leiding ging van hem uit. Daarbij, hoe veel en velerlei heeft hij gedurende dat veertigjarig tijdvak niet in het *Weekblad* geschreven? Daarmede waren eerbiedwaardige boekdeelen te vullen. De acht ontwerpen eener nieuwe regterlijke organisatie van 1851—1875 der vertegenwoordiging aangeboden (34), waarvan er slechts een den weg tot het Staatsblad, daarom nog niet tot het leven, vond; alle evenzeer mislukte of tot nu toe althans nog niet met den gewenschten uitslag bekroonde pogingen om ons van de schade en schande der Napoleontische strafwetgeving te verlossen (1840, 1847, 1859, 1875); de procureursquaestie in al haar vormen en phasen; de vele partiële wijzigingen der wetboeken en organieke wetten, in de laatste jaren bij gebreke van afdoende hervorming, met meer of minder gelukkig gevolg beproefd; de afschaffing der doodstraf, in 1870 na jaren langen strijd, door den Nederlandschen wetgever uitgesproken als een onafwijsbare eisch des tijds; de strikte onzijdigheid van den staat op godsdienstig gebied, onvereenigbaar met iederen dwang der wet in zaken van religie, met elke bevoorregting van het eene kerkgenootschap boven het andere, in verband hiermede de eedsdwang, de kloosterwetten en de zondagswet; de afscheiding der regterlijke en administratieve

(34) DE PINTO's artikelen over het eerste ontwerp van regterlijke organisatie, dat van den Minister NEDERMEIJER VAN ROSENTHAL, zagen in 1851, in een afzonderlijken bundel vereenigd, onder den titel *Regterlijke Organisatie* het licht te 's Gravenhage bij GEBR. BELINFANTE.

magt, gegrond op eene juiste afbakening van ieders regten en bevoegdheden (35), — ziedaar eenige der meest belangrijke uit de onnoemelijk vele onderwerpen van wetgeving, regtspraak en regeringsbeleid, door DE PINTO van 1839—1878 in het *Weekblad* besproken en behandeld met eene vrijmoedigheid en onpartijdigheid, die geen persoonlijke gunst of vijandschap kende, in dien puntigen, klaren en boeijenden stijl, die hem zonder eenige moeite te beurt deed vallen wat veel publicisten, ondanks grooter inspanning maar niet kunnen bereiken: gelezen en begrepen te worden.

En nu de *Themis*, ook al een van die sprekende bewijzen, met welke eene voor ontmoediging schier niet vatbare geestkracht onze regtsgeleerde en publicist het werk, dat hij eenmaal, in de dagen zijner jeugd, ondernomen had in de overtuiging dat het goed was, tot het einde van zijn leven voortzette.
In het eerste jaar na zijne promotie had hij een paar opstellen van zeer verschillenden aard doen opnemen in de bekende „Bijdragen" der Amsterdamsche Hoogleeraren DEN TEX en VAN HALL (36). In de twee volgende jaren was de tijd, dien verpligte bezigheden hem vrij lieten, gewijd aan de voorbereiding en zamenstelling zijner eerste Handleiding. Toen deze voltooid van de pers kwam, was het tijdstip der invoering onzer nieuwe wetgeving, de eerste October 1838, op handen en tevens bij Mr. A. DE PINTO en zijne twee

(35) Dienaangaande beleed de hoofdredacteur van het *Wbl.* gelijke denkbeelden als zijn groote meester. Getuige dit briefje, onder de nagelaten papieren van Mr. A. DE PINTO gevonden:

24 Maart 1855.

WelEdel Gestrenge Heer, hooggeacht oud-commilito. Gij hebt in het *Weekblad van het Regt*, en welligt elders, opstellen geplaatst, zeer in mijn geest, over de noodzakelijkheid eener juiste scheiding tusschen burgerlijke en administratieve regtspraak. Wildet gij mij die stukken, die ik thans niet vinden kan, aanwijzen, gij zoudt bijzonder verpligten

UwEG. Dv.

THORBECKE.

(36) *Bijdragen tot regtsgeleerdheid en wetgeving*, Dl. X, voor het jaar 1836, bl. 161—185 en 562—574.

vrienden Mr. D. H. LEVYSSOHN NORMAN en Mr. N. OLIVIER het denkbeeld tot rijpheid gekomen om met jeugdige krachten een nieuw regtskundig tijdschrift in het leven te roepen. (37) In 1843 trad Mr. G. M. VAN DER LINDEN tot dat driemanschap toe, in 1854, bij het verschijnen van het eerste deel der nieuwe serie, werd Mr. OLIVIER vervangen door Jhr. Mr. J. DE WITTE VAN CITTERS en Mr. J. KAPPEYNE VAN DE COPPELLO. De regtschapen en geleerde VAN CITTERS ontviel zijn mede-redacteuren door den dood in 1876, en met den aanvang van 1878 ging de redactie geheel over in de handen van een jeugdiger geslacht. Mr. A. DE PINTO is dus van den aanvang van 1839 tot weinige maanden voor zijn overlijden in 1878, alzoo gedurende 39 à 40 jaar, werkzaam geweest als redacteur van het tijdschrift, waarin deze bladzijden ter herinnering aan zijn leven en werken zullen worden opgenomen. Waarlijk, ik vrees geen tegenspraak van zijne mederedacteuren en vrienden, die de hand des doods nog heeft gespaard, wanneer ik zeg, dat de bemoeijenissen der redactie, laat ik het kind maar bij zijn naam noemen, de zorg, dat ieder nummer vol kwam en op zijn tijd verscheen, altijd wel het meest op DE PINTO hebben gerust. En welk een schat van ten deele hoogst belangrijke bijdragen heeft hij in de 38 deelen van de *Themis*, die onder zijn leiding het licht zagen, niet zelf geleverd? Vooral in de eerste serie (1839—1853) verscheen bijna geen aflevering zonder een of meer stukken van zijne hand (38). Allen kunnen zeker geen aanspraak maken op gelijke waarde, maar vele zijn er ook onder die vruchten zijner vlugge pen, welke een onwraakbaar getuigenis afleggen van zijne veelomvattende kennis en zijne rijke ervaring op schier elk gebied van het regt. Waarlijk, zoo lang dit tijdschrift leeft zal de dankbare

(37) De man, die zijne drie oud-leerlingen hiertoe aanspoorde, was, volgens eene mededeeling in het levensberigt van Mr. N. OLIVIER, *Themis* 1869, bl. 384, Prof. TIJDEMAN.

(38) Een, naar ik vertrouw, volledig overzigt daarvan vindt men in de eerste bijlage dezer bladzijden.

herinnering aan wat het zijnen zeldzamen gaven en onbezweken ijver verschuldigd is niet verloren gaan.

VI.

Mr. A. de Pinto heeft, waar ook hem zijn aandeel niet ontging in de bekommernissen en zorgen des levens, één geluk gekend boven velen. Hem toch was het gegeven de betrekking, door hem als jongman van vier en twintig jaren aanvaard, waartoe hij zich meer dan tot eenige andere geroepen voelde en waartoe hij ook meer dan tot eenige andere geschikt was, tot het laatste zijner dagen te vervullen.

In Maart 1848, toen hij de laatste zijner Handleidingen tot de Wetboeken (die tot de Strafv.) had voltooid, schreef hij in de voorrede, dat hij niets anders begeerde, niets verlangde te blijven dan hetgeen hij was. Met dat woord was het hem ernst. De dertig levensjaren, die hem daarna nog gegund waren, bewezen dat ten volle. Hij stierf als advocaat, schier op het veld van eer. Zijn laatste uitgang was op den 5en Mei 1878, nog geen drie weken voor zijn dood, naar de burgerlijke kamer van het Geregtshof te 's Gravenhage, waar hij nog eenmaal het woord voerde vóór den staat, terwijl hij reeds veel en pijnlijk leed onder de ziekte, die hem ten grave heeft gesleept (39).

Mr. A. de Pinto werd weinige dagen na zijne promotie, den 1en Juli 1835, beëedigd als advocaat bij het Hoog Geregtshof te 's Gravenhage. Hij hernieuwde dien eed ter algemeene vergadering van den Hoogen Raad der Nederlanden van 29 Sept. 1838 om op het tableau van dat collegie te worden overgeschreven. Den 1en October 1853 werd hij door den Hoogen Raad benoemd tot lid van den raad van toezigt en discipline voor de orde van advocaten ter vervulling der vacature, ontstaan door het overlijden van Mr. P. C. Schooneveld, en nadat hij deze betrekking een tiental

---

(39) 's Hofs arrest op de Pinto's laatste pleidooi gewezen, van 24 Junij 1878, vindt men in *Weekbl.* n°. 4255.

jaren had vervuld, werd hij door den Hoogen Raad den 2en November 1863 aangewezen om den overleden Nestor der Nederlandsche balie, den beroemden Haagschen advocaat Mr. J. C. FABER VAN RIEMSDIJK, op te volgen als deken der orde van advocaten te 's Gravenhage. Deze benoeming werd door zijne confrères met algemeene sympathie begroet. Hoe zeer zij door den benoemde zelf werd op prijs gesteld, blijkt uit de volgende woorden, door hem bij zijne installatie als deken gesproken (40):

„De Hooge Raad heeft gemeend mij te moeten aanwijzen „als den opvolger van onzen uitstekenden FABER VAN RIEMS„DIJK" (41).

„Ik zou niet opregt zijn, als ik wilde doen gelooven, dat „mij die onderscheiding onverschillig is en indien ik niet „integendeel openlijk verklaarde, dat het mij eene ware vol„doening is geplaatst te zijn aan het hoofd der Haagsche „balie, waaraan ik met hart en ziel gehecht ben".

Dit was een waar woord. De advocaat DE PINTO had eene ideale opvatting van zijn vak, hij beschouwde het niet als „een beroep zoo als ieder ander"; hij hechtte veel aan de oude traditiën der balie, ook als corporatie; vooral de Haagsche balie, waarbij hij zijne sporen verdiend had en onder wier rijen hij van ouds zijne beste en meest geachte vrienden telde, was hem dierbaar. Waarlijk geen grooter eer, naar zijne schatting, en geen grooter geluk kon hem te beurt vallen dan als deken, als *primus inter pares*, aan het hoofd dier balie op te treden. Onder de balie in ruimen zin verstond hij ook de procureurs, gelijk hij het menigmaal uitdrukte als hij bij openbare plegtige gelegenheden namens haar het woord voerde; maar van de vereeniging van beide betrekkingen in één persoon, m. a. w. van de afschaffing van het procuraat als ambt en de optreding van den advocaat

---

(40) Zie het verslag van deze installatie, die den 11 Nov. 1863 plaats had, in *Weekbl.* n°. 2530.

(41) Zie de hulde aan FABER VAN RIEMSDIJK gebragt door DE PINTO, onder de Berigten in *Weekbl.* n°. 2520.

ook als vertegenwoordiger van partijen voor den regter, gelijk in het ontwerp-regtsvordering van 1865 en in 1877 in het ontwerp van den Minister VAN LIJNDEN was voorgesteld, wilde hij niets weten. Genoeg, dat door dit stelsel, naar zijne overtuiging, die ik steeds heb geëerbiedigd, zonder haar ooit te deelen, de vrijheid en de eer der balie werden aangerand om het te bestrijden met al de krachtige wapenen, waarover hij kon beschikken.

Was Mr. A. DE PINTO veelzijdig als regtsgeleerd schrijver, hij was het niet minder als advokaat. Mogt hij zich reeds spoedig in eene steeds toenemende praktijk in burgerlijke zaken verheugen, toch hield hij de praktijk in strafzaken langer dan de meesten vol. Velen mijner tijdgenooten onder de Haagsche balie zullen zich met mij nog herinneren, hoe menigmaal wij hem in de dagen onzer jeugd in belangrijke strafgedingen voor het Provinciaal Geregtshof in Zuidholland hoorden optreden en wat zijne sonore stem, zijn kernachtig woord, geheel zijne indrukwekkende verschijning in het debat met het Openbaar Ministerie vermogt. Eerst in later jaren wijdde hij zich meer uitsluitend aan de civiele praktijk en als civiel pleiter geldt ook van hem wat hij eenmaal volkomen naar waarheid getuigde van FABER VAN RIEMSDIJK, zijn voorganger als deken en als lands-advocaat (42): „Kort, „bondig, eenvoudig, krachtig in alle zijne voordragten, sprak „hij zelden een woord te veel en bijna nooit een woord te „weinig„. Bij den lof, hem als pleiter toegebragt, in de van zooveel juiste en innige waardering getuigende woorden van den vice-president van den Hoogen Raad en van den president en den vice-president van het Geregtshof te 's Gravenhage (43), heb ik hier verder niets te voegen.

---

(42) Daartoe werd DE PINTO benoemd, gelijktijdig met zijn ouden vriend Mr. G. M. VAN DER LINDEN, bij K. B. van 27 Dec. 1863, no. 2.

(43) Zitting van den Hoogen Raad, kamer van strafzaken van 28 Mei 1878, *Wbl.* no. 4240; zitting van het Geregtshof te 's Gravenhage, burgerlijke kamer, van 27 Mei 1878, *Wbl.* no. 4240; openbare algemeene vergadering van hetzelfde geregtshof van 19 Junij 1878, *Wbl.* no. 4249.

De advocaat timmert het meest aan den weg en vindt dus ook het meest de gelegenheid om naar buiten te schitteren en zich een grooten naam te verwerven in de pleitzaal. Toch vervult hij dáár, bij name in de civiele praktijk, noch het belangrijkste, noch het moeielijkste gedeelte van zijn veelomvattende taak. Het stille studeervertrek, waar de mondelinge adviezen gegeven, de schriftelijke ontworpen worden (44), waar alles wat tot voorbereiding en instructie van het proces noodig is wordt verrigt, is het eigenlijk tooneel zijner werkzaamheid. Hoeveel en hoe goed de advokaat DE PINTO daar heeft gearbeid, kunnen allen getuigen, die hem daar in zijn werk hebben gadegeslagen of er de vruchten van hebben aanschouwd; niet het minst zijn broeder, de schrijver dezer regelen, die het onschatbaar voorregt heeft genoten ruim tien jaren (1852—1862) onder en met hem in de praktijk werkzaam te zijn.

Onder alles, wat na het overlijden van Mr. A. DE PINTO door de pers van den dag tot zijn lof is gezegd, was niets mij meer naar het hart dan deze woorden in de Arnhemsche courant van 29 Mei 1878: „dat men behalve in zijne kennis ook een onbepaald vertrouwen stelde in zijne eerlijkheid" — en wat er op volgt: „met „ „kwade zaken" " behoefde men zich niet bij hem aan te melden".

Zoo is het. De deken der Haagsche orde van advokaten, de opvolger van FABER VAN RIEMSDIJK en de voorganger van VAN DER LINDEN, is gedurende zijn lange en ook daarom zoo eervolle praktische loopbaan nooit ontrouw geweest aan dit schoone woord van PAPINIANUS, door GOUDSMIT in herinnering gebragt bij zijn geopend graf:

„Quae facta laedunt pietatem, existimationem, verecundiam nostram, et, ut generaliter dixerim, contra bonos mores fiunt, nec facere nos posse credendum est".

L. 15 D. de Cond. inst. (XXVIII, 7).

(44) In 1862 verscheen eene bloemlezing uit de door Mr. A. DE PINTO van 1838—1862 gegeven schriftelijke adviezen. Het schijnt wel zijn voornemen te zijn geweest later eene tweede reeks uit te geven; maar dit is niet geschied.

Ik leg de pen neder na het volbrengen van eene door mij niet ligt geachte, maar dankbare taak. Niet zonder aarzeling voldeed ik aan het verzoek der geachte redactie van de *Themis* om na de ware en gevoelvolle woorden, mijnen broeder in dit tijdschrift (Junij-afl. van 1878) reeds gewijd onder den eersten treurigen indruk van zijn overlijden, zijn leven en werken in breeder trekken te herdenken. Niet zonder aarzeling, omdat ik mijn eigen onpartijdigheid verdacht waar ik zoude spreken over hem, die mij zoo dierbaar is geweest, en wien ik, bij menig verschil in overtuiging en rigting, zooveel verschuldigd ben voor mijne maatschappelijke vorming. Anderen verblijve het oordeel, of die aarzeling, waarmede ik het werk aanving, door het voltooide werk wordt geregtvaardigd. Ik heb echter eenige hoop, dat zij deze vraag ontkennend zullen beantwoorden, daar ik, geheel in den geest van hem, die niet meer is, en indachtig aan het woord van Cicero boven deze herinneringen geschreven, mij van allen ijdelen lof heb onthouden, waar ik zijne daden voor hem liet spreken.

Den Haag, Augustus 1879.

EERSTE BIJLAGE.

OVERZIGT DER REGTSGELEERDE WERKEN EN VERSPREIDE GESCHRIFTEN

VAN

Mr. A. DE PINTO.

(1835—1878).

I.

Regtsgeleerde werken, afzonderlijk uitgegeven.

Responsio ad quaestionem propositam a nobilissima facultate juridica in Academia Rheno-Trajectina anno MDCCCXXXIV, qua quaeritur: *Exponatur, et ad examen revocetur locus Codicis Civilis de causa obligationis*, praemio ornata, die XXVI m. Martii a. MDCCCXXXV. Trajecti ad Rhenum, apud Joh. Altheer, academiae typographum, MDCCCXXXV.

Dissertatio juridica inauguralis de Callistrati Jurisconsulti scriptis, quae supersunt. Lugduni Batavorum, apud C. C. van der Hoek, MDCCCXXXV.

Handleiding tot het Burgerlijk Wetboek. Eerste druk, 's Gravenhage, Belinfante, 1838; tweede druk, 's Gravenhage, id., 1840; derde druk, 's Gravenhage, id., 1849; vierde druk, 's Gravenhage, id., 1859; vijfde druk, Utrecht, C. van der Post Jr., 1875.

Handleiding tot het Wetboek van Koophandel. Eerste druk, 's Gravenhage, Belinfante, 1841; tweede druk, 's Gravenhage, Belinfante, 1854; derde druk, Utrecht, C. van der Post Jr., 1876.

Handleiding tot de Wet op de Regterlijke Organisatie en het Beleid der Justitie, 's Gravenhage, Belinfante, 1844.

Handleiding tot het Wetboek van Burgerlijke Regtsvordering. Eerste druk, 's Gravenhage, Belinfante, 1845; tweede druk, 's Gravenhage, Belinfante, 1857.

Handleiding tot het Wetboek van Strafvordering. 's Gravenhage, Belinfante, 1848.

Handleiding tot de Wet op den Overgang van de vroegere tot de nieuwe wetgeving. 's Gravenhage, Belinfante, 1850.

Pleitrede over de vraag of een verdediger bevoegd is tot het aanteekenen van hooger beroep van een correctioneel vonnis, voor en namens den veroordeelde (1). 's Gravenhage, Belinfante, 1840.

Regterlijke Organisatie (2). 's Gravenhage, Belinfante, 1851.

Adviezen (1838—1862). Utrecht, C. van der Post Jr., 1862.

II.

Regtsgeleerde geschriften, in tijdschriften verspreid (3).

A. Bijdragen tot Regtsgeleerdheid en Wetgeving, verzameld en uitgegeven door Mr. C. A. DEN TEX en Mr. J. VAN HALL, X (1836), blz. 161—185; blz. 562—573.

Over de voortreffelijkheid der Mozaïsche Wetgeving, zigtbaar in het niet straffen der kinderen voor de misdaden der ouders.

Diefstallen in tapperijen.

B. Jaarboeken voor de Israëlieten in Nederland, III (1837), blz. 235—256.

Verhandeling ten betooge, dat het in den Israëlietischen staat geoorloofd was in de burgerlijke wetten van Mozes veranderingen daar te stellen en, des noods, sommige derzelve af te schaffen en door nieuwe te vervangen.

C. Tijdschrift van de Maatschappij tot nut der Israëlieten in Nederland, I (1851), bl. 293—307.

---

(1) Uitgesproken voor den Hoogen Raad der Nederlanden in de zaak, beslist bij 's Raads arrest van 18 Dec. 1839, *Weekbl.* n°. 68.

(2) Overdrukken van eene reeks hoofdartikelen uit het Weekbl. over het Ontwerp-NEDERMEIJER VAN ROSENTHAL.

(3) Onder deze rubriek blijven onvermeld de schier ontelbare opstellen door Mr. A. DE PINTO in het *Weekbl. van het Regt* geschreven.

Iets over het zoogenaamde Concordaat van 1810 (4).

D. Bijdragen tot de kennis van het Staats- provinciaal- en gemeentebestuur in Nederland, bijeengebragt door G. H. Betz, Mr. W. R. Boer en Mr. P. F. Hubrecht, IV, 1860, blz. 347—352.

De openbare school en de bijbelsche geschiedenis.

E. THEMIS. Regtskundig Tijdschrift.

Staatsregt.

	Jaarg.	Blz.
Geschiedkundig overzigt van de Nederlandsche wetgeving over de conflicten van attributie (5) . . .	1841—42	198
De magt des Konings naar de Grondwet.	1844	1
Over de middelen om 's Rijks rekenpligtige ambtenaren tot het doen hunner rekening te noodzaken.	1849	365
Over de afkondiging van Koninklijke besluiten . .	1850	541
Over de onbevoegdheid van den regter om de wettigheid en de verbindbaarheid van plaatselijke verordeningen te beoordeelen	1853	1
Over art. 291 der Gemeentewet	1858	477
Iets over voet- en jaagpaden (*droit de halage et de marchepied*)	1868	219
Commissiën van bijstand.	1872	416

Burgerlijk Regt en Regtsvordering.

Over het dienstboden-regt	1839	271
Eene vraag over de *condictio indebiti*.	1841—42	1
Armenregt	1845	209

(4) Dat is eene door de regering goedgekeurde overeenkomst, op 15 Januarij 1810 te Amsterdam gesloten tusschen het voormalig opper-consistorie der Hollandsche Hoogduitsche Israëlieten in Nederland en de (zich noemende) Commissie der Portugesche Israëlieten, waarbij was bepaald, dàt op alle zoodanige plaatsen, waar zoowel Hollandsche, Portugesche als Hoogduitsche Israëlietische gemeenten zijn, niemand, die tot een dier gemeenten, hetzij in die plaats of elders, heeft behoord, bij de andere zal worden aangenomen. De verbindende kracht dezer overeenkomst wordt door den schrijver op onderscheidene gronden bestreden.

(5) Deze staatsregtelijke studie is ook afzonderlijk verschenen bij de uitgevers van dit tijdschrift.

	Jaarg.	Blz.
Iets over het motiveren van vonnissen	1845	396
Nog iets over het motiveren der arresten van den Hoogen Raad in cassatie.	1846	184
Over de gevolgen van collectieve dagvaarding van erfgenamen.	1846	173
Over voorwaardelijke vonnissen	1846	522
Over de cautio judicatum solvi in hooger beroep. .	1847	211
Over het regt van den eigenaar om op zijnen grond te bouwen of te planten	1848	433
Over de uittrekselen uit de acten van den burgerlijken stand.	1852	1
Over de rekenpligtigheid van den man als hoofd der huwelijks-gemeenschap	1852	8
Bedenking over de manier van procederen in cassatie in burgerlijke zaken	1854	77
Verschijning van partijen in persoon voor den regter	1857	517
Iets over den beslissenden eed, in verband met de onsplitsbaarheid der bekentenis	1858	222
Iets over gewoonte-regt	1863	360

Handelsregt.

Iets over de inrigting der makelaardij.	1840	152
Nog iets over de makelaardij	1840	309
Over den invloed eener valschheid in de handteekening van den trekker op een wisselbrief op de verpligting tot betaling van den acceptant jegens den wettigen houder	1841—42	181
Wat moet in art. 774 W. v. K. verstaan worden onder *pand* en *hypotheek* verleend binnen 40 dagen na den aanvang van het faillissement?	1841—42	393
Het regtsgevolg van een onvolledig endossement door den trekker gesteld op eenen wissel aan eigen order	1843	49
Commanditaire vennootschappen met aandeelen aan toonder	1844	276
Over Prolongatie.	1860	54

Strafregt en Strafvordering.

Over de verdediging van beschuldigden	1839	19
Over brandstichting in eigen goederen in verband met het aanstaande Nederlandsch Wetboek van Strafregt.	1840	72
Over de wijze van procederen tegen voortvlugtige of afwezige beschuldigden	1843	57
Iets over het bewijs door aanwijzingen in strafzaken	1843	171

	Jaarg.	Blz.
Over het helen van de opbrengt van gestolen goed	1845	63
Over de verjaring van drukpersmisdrijven . .	1847	68
Over het openbreken van brieven	1847	339
Over het misdrijf van lasterlijke aanbrenging (*dénonciation calomnieuse*).	1850	58
Het ontwerp-Wetboek van Strafvordering . .	1862	19, 184

Koloniaal Regt.

	Jaarg.	Blz.
Overzigt over de nieuwe wetgeving voor N.-Indië (gezamenlijk met Mr. M. G. van der Linden.)	1848	169, 333, 360, 509
	1849	1
	1850	174
	1851	1, 193, 353, 362, 365, 373

Internationaal Regt.

	Jaarg.	Blz.
Wettelijke gemeenschap van goederen tusschen echtgenooten	1841—42	352

Levensberigten.

	Jaarg.	Blz.
Eduard Gans	1839	177
Mr. N. Olivier	1869	481
Jhr. Mr. Jacob de Witte van Citters . .	1876	517

BOEKBEOORDEELINGEN EN VERSLAGEN.

Nederlandsche Litteratuur.

	Jaarg.	Blz.
Mr. S. P. Lipman, Burg. Wetboek.	1839	254
Mr. Fortuin, Verzameling van Wetten enz. van Franschen oorsprong.	1840	91
	1841—42	128
Het Jagt-Reglement zoo als het konde zijn in het Kon. der Nederlanden.	1840	232
J. v. d. Honert Th. Hz., Verzameling van Arresten van den H. Raad.	1840	357
Mr. J. van de Poll, Verzameling van Nederl. Wetten en Besluiten	1841—42	128
Mr. G. A. Fokker, Bijdrage tot verklaring der wet op het Notarisambt of art. 50 dier wet toegelicht	1843	82
Mr. A. F. Jongstra, de verpligting van de bewaarders der hypotheken, en antwoord van Mr. A. F. Jongstra	1843	189
Mr. A. Oudeman, het Nederl. Wetb. van Burgerl. Regtsv.	1844	237

	Jaarg.	Blz.
Mr. H. Heylidy, over den grond van preferentie der West-Ind. Bank.	1845	125
J. C. v. d. Broecke en Mr. Ph. v. d. Broecke, de uitoefening der Geregt. Geneeskunde in Nederland. . .	1845	269
Proeve van onderzoek over het verschil tusschen den voormaligen en hedendaagschen vorm van procederen, met betrekking tot de leer van het bewijs der misdrijven	1845	635
Mr. B. Donker Curtius, Onderzoek over de wettigheid der stedelijke reglementen en tarieven voor de makelaars	1846	105
Advies van Jhr. Mr. M. van Puttkammer (hoe kan, zonder gevaar, geld op hypotheek worden geplaatst), en Bedenkingen op dat Advies	1846	113
Mr. G. de Vries Az., De wetgevende magt der plaatselijke besturen naar art. 153 der Grondwet	1846	263
Wetboek van Koophandel, met aantt. van Mrs. C. D. Asser, W. E. J. Berg van Dussen Muilkrek, M. H. Godefroi, J. W. Tijdeman en J. de Vries Jzn.	1846	579
Mr. J. H. G. Boissevain, Pleitrede ten betooge dat de Koning niet wordt getroffen door het oordeel over eene daad van regering.	1847	246
W. N. Warnsinck Bz., Over het toepassen van het stelsel van afzondering, ook op vrouwelijke veroordeelden en jeugdige gevangenen	1847	270
Mr. J. H. Gilquin, De leer der praejudiciële geschillen van het hedendaagsch regt. . . .	1848	133
" " " " Ontwerp van wet over de praejudiciële geschillen.	1848	502
Mr. C. L. Schüller tot Peursum, Het reglement van orde en discipline voor de advocaten	1848	498
Mr. L. Oldenhuis Gratama, De tolquaestie van het Zwolsche Diep toegelicht	1849	320
Mr. M. des Amorie van der Hoeven, Over de dagvaarding in Nederland van een Nederlander, in Nederlandsch-Indië met der woon gevestigd, in personele regtszaken, wanneer de eischer op Nederl. grondgebied in Europa woont, en brief aan den schrijver dier Proeve door Mr. F. F. Karseboom	1851	309
Mr. J. de Bosch Kemper, Wat zijn maatregelen van algemeen bestuur enz.	1852	134
Een brief uit het asyl Steenbeek	1852	308
Mr. H. Nienhuis, Academische voorlezingen over het Ned. burg. regt.	1852	420
Werken en geschriften over de gemeentewet.	1852	431
Mr. A. J. Zubli, Invloed der gemeentewet op de verordening van plaats. belastingen	1852	643

	Jaarg.	Blz.
A. C. Holtius, Het Nederlandsche faillietenregt . .	1853	239
W. de Gelder, De Zaakwaarnemer. Wet en Regt . .	1853	553
Mr. J. F. van Reede, De zoogenaamde heerlijke regten	1854	348
J. Persant Snoep, Brief over de circulaire der prov. commissie van geneesk. onderzoek en toevoerz. in Zeeland van 9 Mei 1854.	1855	344
C. J. Snijders, De wettelijke bepalingen op de uitoefening der inwendige geneeskunst.	1855	344
Mr. L. G. Greeve, De Burgemeester, Hulpofficier van Justitie	1855	349
Mr. M. Schooneveld, Het Wetb. van Strafregt. . . .	1855	315
Mr. W. F. Otten, De orde der Advocaten in Nederland	1855	649
J. F. van Uden en A. Dijkhoff, Proeve van eene algemeene plaatselijke Politie-verordening	1855	653
Burgerlijk Wetboek voor Ned. Indie.	1857	274
Jhr. Mr. J. de Bosch Kemper, Het hooger beroep in strafzaken	1858	123
Jhr. Mr. C. de Jonge, De zamenstelling en inrigting der Gemeentebesturen.	1859	692
Mr. A. F. van Deinse, De algemeene beginselen van strafregt.	1860	652
„ „ „ „ „ Strafwetten enz.	1865	132
Mr. G. A. Fokker, c. s., Over de bevoegdheid der Staten van Zeeland tot het vervangen van het Keiz. decreet van 16 Dec. 1811 (*règlement de police des polders etc.*) door een provinciaal reglement	1861	289
Mr. J. W. Staats Evers, De wet houdende eene nieuwe regterl. inrigting	1861	510
A. C. Holtius, Voorlezingen over handels- en zeeregt.	1861	616
S. Vissering, Over de onteigening van den spoorweg Leiden—Woerden	1861	639
Mr. J. B. Vos, Wet houdende regeling enz. van den Raad van State.	1862	456
„ „ „ „ De doodstraf, uit het Hoogd. van Dr. J. Mittermaier	1862	621
Jhr. Mr. J. de Bosch Kemper, Ontwerp van het Burgerl. Wetboek voor het Koningrijk der Nederl. v. 1820, 2e Uitgave.	1863	548
Mr. A. P. Th. Eijssell, De regtsmagt over vreemdelingen in Nederland	1864	414
Mr. L. G. Greeve, Wet tot regeling der Jagt en Visscherij	1864	573
Mr. W. Hoogvliet, naar aanleiding der uitspraak van den H. Raad, dd. 15 April, in zake Mr. J. H. van Roijen	1865	300
Mr. L. G. ten Zeldam Ganswijk, De Bezoldiging der Regt. Magt	1865	402

	Jaarg.	Blz.
Mr. C. van Bell, Het Bewijs volgens het burg. regt. .	1866	583
Jhr. Mr. W. H. de Savornin Lohman, Het Staatsblad van het Koningrijk der Nederlanden	1872	98
Jhr. Mr. O. Q. van Swinderen, Het leeken-element in de straf-regtspleging	1873	437
Mr. W. Modderman, Praktijk en theorie der rechtswetenschap	1875	458
H. Hardon, Wet op het regt van zegel	1875	462

Buitenlandsche Litteratuur.

Lettres sur la magistrature de l'ordre judiciaire par un magistrat de cet ordre (F. A. V. Senel Desforges)	1840	85
Foelix, Traité du droit internationel privé	1843	271
Blondeau, Mémoire sur l'organisation de l'enseignement du droit en Hollande.	1846	437
De la Bidart de la Thumaide, des améliorations que réclame la législ. pharmaceutique belge	1846	444
Esquiron de Parieu, Etudes historiques sur les actions possessoires	1853	250
W. A. S. Westoby, Résumé de législation anglaise en matière civile et commerciale.	1854	353
Ad. Breulier, du droit de perpétuité de la propriété intellectuelle	1855	690
P. J. Tempier, de la réconvention	1856	163
Ed. Regnard, De l'organisation judiciaire et de la procéd. civile en France.	1856	556
A. de Martou, Des privilèges et hypothèques	1857	612
da Silva Ferrao, Code réglementaire du crédit foncier au Portugal	1859	315
Dr. Ch. Bizy, Ueber Zinstaxen und Wucher Gesetze. .	1859	321
E. Verhaegen, Etudes de droit public.	1860	132
Gust. Rousset, de la rédaction et de la codification rationnelles des lois	1860	508
M. Martou, de l'expropriation forcée	1861	144
Berrijer, le ministère public et le barreau	1861	146
Ed. Bonnier, des preuves en droit civil et en dr. criminel	1862	291
L. Larombière, Théorie et pratique des obligations. .	1863	246
Ch. Brocher, Etudes sur les principes généraux de l'interprétation des lois et spécialement du Code Civil Français	1863	256
J. Dessalles, Quelques réflections sur la détention préventive, la mise au secret, et la réparation des erreurs judiciaires	1864	322
Jul. Bonnet, Mes souvenirs du barreau, depuis 1804 .	1864	454

	Jaarg.	Blz.
O. PINARD, Le barreau au XIXe Siècle.	1865	404
„ „ L'Histoire à l'audience	1865	625
E. MOULIN, Unité de législation civile en Europe. . .	1865	628
CAM. SCHEYVEN, Traité pratique des pourvois en cassation etc.	1866	329
G. DEBACQ, de l'action du ministère public en mat. civile	1867	114
K. D'OLIVECRONA, De la peine de mort	1868	444
G. DUCHAINE et E. PICARD, Manuel pratique de la profession d'avocat.	1869	415
L'indépendance de la magistrature et les procès politiques (Incident-SÉGUIER).	1869	424
ED. DUPONT, L'action civile devant la haute cour de justice	1870	318
AD. PRINS et H. PERGAMENI, Réforme de l'instruction préparatoire en Belgique	1870	680
Ad. PRINS, de l'appèl dans l'organisation judiciaire . .	1875	178

Academische Litteratuur.

(Aankondigingen of beoordeelingen der Acad. proefschriften van:)

	Jaarg.	Blz.
H. Vollenhoven	1839	123
T. Graham van Gorkum .	1839	259
H. 's Jacob.	1840	225
N. J. G. Smallenburg . .	1844	243
H. F. van Zuylen van Nijevelt	1844	486
J. H. van Gennep . . .	1845	319
G. H. J. Jolles	1845	323
J. R. Corver Hooft. . .	1845	648
H. J. C. Luttenberg . .	1845	661
B. van der Haak . . .	1846	142
A. van Akerlaken . . .	1846	145
S. M. Modderman . . .	1846	314
W. Francken	1846	468
T. Hulshoff.	1846	470
J. C. Smit Kruisinga . .	1846	626
V. M. Nijst.	1846	631
L. G. Greeve	1847	134
P. M. Nolthenius . . .	1847	294
C. A. J. den Tex . . .	1847	437
L. P. Op den Hooff . .	1847	444
F. L. Rambonnet . . .	1847	607
J. P. Vaillant.	1847	610
J. B. Vos	1847	614
P. G. P. van Raden . .	1847	616
J. G. L. Sassen	1848	157
P. Post Uiterweer . . .	1848	697
J. D. Musquetier . . .	1848	702
J. J. van Leeuwen . . .	1849	156
H. A. van Rappard. . .	1849	161
P. J. C. Verbeek. . . .	1849	162
J. A. Molster	1849	336
J. H. C. Cazius	1849	500
G. H. G. Ras.	1849	502
J. C. L. A. Nedermeijer van Rosenthal. . . .	1849	506
P. W. H. van Sonsbeeck.	1850	150
R. C. Lezwijn.	1850	162
E. A. Berkhout	1850	165
E. M. Sandbrink. . . .	1850	309
H. M. de Graaf	1850	316
C. H. Backer	1850	488
G. J. Vriese	1850	493
M. Tijdeman	1850	643
J. F. van Lennep . . .	1850	648
J. Mulder	1850	650
H. C. F. A. Seijdlitz . .	1851	165
T. A. Lambrechtsen . .	1851	513
G. H. 's Jacob.	1851	699
B. D. Bosscher	1851	703

	Jaarg.	Blz.
G. J. J. de Chaufepié . .	1852	320
E. H. 's Jacob	1852	460
J. van Eeghen	1852	644
D. Lopes de Leâo Laguna	1852	646
S. C. J. G. van Musschenbroek	1853	101
J. C. Rasch	1853	265
A. M. van Stipriaan Luisçius	1854	178
B. L. Rasch	1854	770
J. Reijnvaren	1855	356
G. L. Herckenrath . . .	1855	357
H. van Aken	1855	358
J. G. de Sain	1855	359
F. X. Verheijen	1855	359
G. G. van Harencarspel .	1855	360
W. van der Jagt . . .	1856	578
P. Deketh	1856	586
G. J. Storm Buijsing . .	1856	777
P. H. Vaasen	1856	778
G. J. R. Henry	1857	616
R. C. Nieuwenhuis . . .	1858	465
A. M. Pareau	1859	176
H. J. Dijckmeester . . .	1859	589
S. J. Cohen	1860	155
W. van Heukelom . . .	1860	157
J. F. Wertheim	1860	704
E. A. C. N. Wittert . .	1861	328
W. F. M. Selle	1862	127
H. W. de Bas	1862	480
A. C. Lagerweij	1862	667
J. J. A. Schill	1863	266
G. J. W. N. van Hengst.	1864	150
J. Verweij	1865	447
N. G. Stuffken	1866	634
W. H. de Savornin Lohman	1867	126
A. F. K. Hartogh . . .	1869	437
J. H. van Reenen . . .	1871	659
P. W. Scholten	1872	241
J. C. T. Heijligers . . .	1875	186
J. H. Viotta	1877	436

TWEEDE BIJLAGE.

Brieven van Mr. J. van de Poll *aan* Mr. A. de Pinto.

I.

Amice!

Met veel genoegen ontving ik Zaturdag ll. uwe te Utrecht bekroonde verhandeling, en haast mij u voor de vriendelijke toezending derzelve mijnen dank te betuigen. Bijzonder aangenaam is mij de lezing derzelve geweest, zoowel wegens de duidelijkheid waarmede uw gevoelen is uiteengezet, als omdat ik overtuigd ben geworden, dat hetzelve geene betere verdediging kan erlangen dan uwen arbeid; terwijl ik tevens heb meenen op te merken, dat gij op die plaatsen, waar het niet dadelijk de refutatie van het gevoelen van Ernst betrof, hetzelve vrij nabij zijt gekomen; op andere daarentegen, waar het meer bepaald te doen was om het verkeerde van dat gevoelen aan te toonen, tot eene eenigzins gedwongene explicatie (gij zult mij dat woord vergeven) zijt gekomen, of wel de defensie der wetsbepalingen uit haar zelve (quod nescio an minus logice) hebt afgeleid. Eenige weinige aanmerkingen op uwen voortreffelijken arbeid zult Gij mij wel ten goede willen houden.

1°. Het onderscheid van het *object der contracten* en *de causa der obligatiën* uit dezelve voorkomende erkent gij, pag. 47, dat nul is, wanneer een *factum* het object is; om hetzelve echter te handhaven wanneer het de praestatie eener zaak geldt, neemt gij uwe toevlucht tot het onderscheiden tusschen de zaak, welke het objectum, en de praestatie der zaak, welke de causa zoude uitmaken. Vergeef mij indien ik deze onderscheiding geheel gratuit noeme, als berustende op de definitie, welke de wet zelve in art. 1126 van 't object geeft; en welke tegen deszelfs natuurlijkste notie geheel indruischt: objectum contractus est illud in quod convenit partium voluntas, quod materiam consensus efficit; sive mutua praestatio, sive ab una parte. Daarenboven is zij geheel onnut, daar de vereischten om de praestatio rei als objectum legitiem mogelijk te maken identiek dezelfde zijn als de vereischten in die zaak, op zich zelf als object beschouwd, en welke praestatie volgens u de causa der obligatie dáárstelt. Het voorbeeld op pag. 47 (1), dat het onderscheid zal aantoonen,

---

(1) De bedoelde plaats luidt aldus:
„Exemplo rem probemus; vendo tibi ignorans ignoranti rem tuam. „Venditio nulla est, nam, quod alicujus est, non amplius ejus fieri „potest. Objectum tamen ab utraque parte adfuit, defuit autem causa „obligationis quae a parte emtoris fuit, ut rem sibi aequireret, „quam revera non acquisivit". A. A. d. P.

bewijst juist het tegendeel; het object, en dus ook de causa is aanwezig, maar omdat het object volgens de wet niet aanwezig is, dat is omdat A. niet op zich kan nemen aan B. eene zaak, welke hem reeds toehoort, tegen eenen bepaalden prijs te leveren, vervalt ook de causa. Men heeft waarlijk geene causa noodig om de nietigheid van dit contract te bewijzen; en ik vraag u ter goeder trouw of gij dit contract niet nietig noemen zoudet, al was er in Pothier of in 't Code nooit melding van eene cause des obligations gemaakt. Zoo vraag ik insgelijks omtrent de toepassing uwer leer op pag. 12 (2), of de regel *res perit domino* daar niet beter te pas komt dan de gegevene uitlegging.

2°. Durf ik alzoo bijna vaststellen dat gij er niet ver afzijt met mij de identiteit der causa van de respective obligatiën met het object der conventie te erkennen, niet minder geloof ik dat het 't geval is omtrent de stelling, dat de nulla of falsa causa (welke gij evenmin als ik onderscheidt) niets anders is dan een error, en dus een gebrek in het eerste requisit, den consensus. Ik meen een argument voor dit mijn beweren in uwe eigene woorden op pag. 37 te vinden. Aldaar bewijst gij vooreerst de diversiteit van het *vice de cause* et *de consentement* uit de afscheiding van dezelve in Merlin en het Code. At nego argumentum ex codice pro codice. Vervolgens zegt gij dat in het voorgestelde geval (3) geene dwaling is, ten minste geene dwaling zoodanig als de wet in aanmerking neemt. Gij erkent dus de dwaling en dezelve zoude ook moeijelijk te ontkennen geweest zijn. „Maar" zegt gij „omdat het Code *die* dwaling in de rubriek *du consentement* niet heeft goedgekeurd, en de rede toch leert, dat zij het contract moet vernietigen, moeten wij aan die dwaling eenen anderen naam geven, tot vernietiging vermogend". En zoo zult gij mij dan toegeven dat deze andere naam had kunnen weggelaten worden, indien in de sectie *du consentement* de gevallen van erreur, en ook dat, waarvan in casu de rede is, beter waren uiteengezet. Ik laat nu in 't midden of dit geval van erreur in 't code werkelijk voorzien is, ja dan neen.

3°. De groote zwarigheid der voorstanders van de causa, hoe namelijk de causa in gratuite contracten te beschouwen zij, hebt gij, dunkt mij, ook gevoeld op pag. 49, waar gij zegt: . . . . . „minime impedit quo minus ipse consensus sit causa, quâ contrahens

---

(2) Waar de ratio van art. 1138 C. C. aldus wordt verklaard: „Objectum tempore conventionis existit et quamvis postea periit, „causa tamen obligationis stipulatori perduravit, sita scilicet in „translatione dominii". A. A. D. P.

(3) Het „voorgestelde geval" wordt uitgedrukt in deze woorden: „Dedi tibi rem immobilem in solutionem legati 2000 florenorum, „tibi relicti a patre meo, codicillo vero, me inscio, ademti".
A. A. D. P.

obligatur; ad id quod promisit". Gij vergeet toch niet, dat wij naar de stricte requisiten in de contracten spreken en dat de toestemming een dier requisita is op zich zelve? Luidt het niet zonderling de toestemming als reden der toestemming, waaruit de obligatie voorkomt, op te geven? Pag. 55 lezende werd ik van zelve tot de kantteekening (4) gebracht: Ac si libera hominum integro rationis usu gaudentum voluntas non sufficiat, ad obligationem sibi quaerendam! Over het gezegde van FAVARD zal ik niet veel spreken, maar alléén vragen of niet even als de man, die loopt, van de eene plaats op de andere komt (dat is de gevolgen zijner handeling draagt) hoewel hij buiten zijnen wil geene bijzondere reden kan opgeven waarom hij loopt, of niet, zeg ik, even zoo, een man, die zich door een contract obligeert, de gevolgen van dien moet dragen, en draagt, hoewel hij geene reden van dien wil kan opgeven. Daarom is ook en volgens u, en volgens het Romeinsche en Fransche regt en volgens alle schrijvers, hoe zeer zij ook van causa praten, de wederzijdsche, gave, aan geene gebreken mank gaande, en volgens de wetten gegevene toestemming in eene door geene wet verbodene, wederzijdsche of eenzijdige rei aut facti praestatio of abstinentia genoegzaam om een contract te vestigen, hetgeen, bestaande, van zelf dwingende obligatiën met zich voert, zonder dat, ter toetsing der waarde van dezen iets anders dan haar oorsprong, dat is het contract behoeft te worden beschouwd. En zóó zal

4°. elke verbindtenis door iemand jegens anderen aangegaan tot eene gratuite prestatie hem verbinden, al is het dan ook, dat men hierin geene causa hoegenaamd, zelfs niet de animus liberalis, maar een bloot caprice moest vinden; en daarom is ook de donatio, aan welke de wettelijke formen ontbreken, niet nietig omdat daarin de liberalis animus als causa is uitgesloten, maar omdat de wet bepaald heeft, dat men zich van geene zaak voor altijd gratuite ten faveure van iemand anders kan ontdoen, zonder die formen in acht te nemen; niet dus om 't gemis van causa, maar om het afzijn der formen. Gij zelve hebt dit implicite erkend op pag. 60 en 63. — Alzoo komt het bewijzen der causa, waarover zoo veel is getwist, volgens 't gezond verstand, niet volgens de verwarde denkbeelden van het Code hierop neder: bewijzen dat de obligatie, welke men vervolgt, uit een door de wet erkend contract, welks object wettig is, niet uit eene van formen ontbloote donatie, ontspruit.

---

(4) De woorden, waarnaast vermoedelijk de kantteekening gesteld is, en de plaats van FAVART luiden als volgt: „Preaterea cujuscumque rei humanae haec est natura, ut non possit effectus quosdam producere, nisi in se aliquam habeat causam, unde hi effectus oriantur, ita ut recte omnino dixisse videatur FAVARD de articulo 1133: „*Dans tous les cas de cettc disposition, il n'y a pas d'obligation, ou il faudrait admettre des effets sans cause*".

A. A. D. P.

5°. Ik behoef mij niet te expliceren over de identiteit der causa turpis en de obligatie met het objectum turpe der conventie, daar gij dezelve pag. 47 hebt erkend, en het art. 1131 alleen gehandhaafd wilt hebben, omdat er anders in de rubriek over 't *objet* een bekwaam artikel ontbreekt om zedeloze contracten te vernietigen.

Zie daar, mijn vriend! want de analogie onzer studiën wettigt mij dezen naam te gebruiken, de aanmerkingen, welke mij zijn voorgekomen en welke ik gemeend heb, dat u, dien het, even als mij, om de waarheid, niet om het vasthouden van een eenmaal aangenomen systhema te doen is, misschien niet onaangenaam zouden zijn. Bedrieg ik mij, zoo zult gij mij zeer verpligten dezelve te willen beantwoorden. In vele punten komen wij overeen; onder anderen in de definitie der causa volgens 't Fransche regt als het motivum, niet eigendunkelijk, maar volgens de wet uit het contract zelven blijkbaar. Aangenaam zou het mij zijn, indien wij het over het fond der zaak eens konden worden.

Mij in uwe vriendschap aanbevelende blijf ik met achting,

AMSTERDAM, *UEds. Dienaa en Vriend,*
10 October 1835. J. VAN DE POLL.

PS. Zoo op het oogenblik ontvang ik uwe Inaugur. Dissertatie, voor welker toezending ik u van harte dank zegge; en daarbij mijne gelukwenschingen wegens den volbragten arbeid voege.

II.

AMSTERDAM, 16 October 1835.

Amice!

La lutte s'engage, zegt men, en hoewel het geenszins mijne bedoeling geweest is, toen ik u mijne aanmerkingen op uwe verhandeling deed toekomen, om met u in eenen langen pennestrijd te komen, maar veeleer u een bewijs mijner aandachtige lezing van uwen arbeid te geven, noopt mij echter uw antwoord, waarvoor ik u mijnen hartelijken dank betuig, om nog eenmaal op hetzelve eenig bescheid te geven. Om hierin niet al te wijdloopig te worden, zal ik mij nogmaals bepalen bij die punten, welke gij in uwen brief uit mijnen vorigen hebt opgenomen, te behandelen, zonder die waarvan gij niet gesproken hebt, eenigzins nader te adstrueren. Dus ter zake.

1o. Gij steldet U, zegt gij, op pag. 45 enkel de vraag voor, of de *causa* volgens de bepalingen van het Fransche regt als een requisiet, van alle de andere onderscheiden, in elke overeenkomst gevonden wordt. Ik antwoord hierop dat het gezegde op pag. 87, hetwelk gij aanmerkt hiertoe te behooren, dan evenwel niet juist is: want dat gij aldaar om te bewijzen dat de causa volgens het Fransche regt wezenlijk, *materieel* van alle andere is onderscheiden, uit de *forme*, waaronder dezelve in dit regt voorkomt, argumenteert. — Doch, daar dit eigenlijk buiten onze quaestie is, en het ons niet te doen is om te onderzoeken of het Fransche regt, eenmaal de distinctie der causa aangenomen hebbende van de overige requisita der contracten, in hare andere, om het zoo eens uittedrukken, subordinate bepalingen te prijzen zij, maar juist dat, of de zamenstellers der Code wel en te regt de distinctie hebben gemaakt, ga ik verder. —

Veel genoegen doet het mij, dat Zachariä (dien ik, misschien tot mijne schande, erkennen moet over dit punt niet te hebben geconsulteerd), almede Prof. de Brueys, met mij de mutua praestatio als het ware object der bilaterale contracten aannemen; aan de andere zijde moet ik erkennen, dat ik de goede redenen, waarom gij die definitie niet hebt aangenomen, nog geenszins heb gevonden. Vergun mij, dat ik uw beroep in dezen op de autoriteit van Prof. Smallenburg geheel verkeerd noeme. Niemand meer dan ik ben een voorstander van het door zijn Hooggel. aangeprezen systhema, om aan de letter der wet getrouw te zijn, *wanneer het de interpretatie eener wetsbepaling betreft.* Doch dit is hier ons doel in 't minste niet. Wij hebben niet eene duistere wetsbepaling te interpreteren, maar de vraag te beantwoorden,

of een zeer duidelijk voorschrift der wet zuiver en der gezonde rede overeenkomstig is. Wij vragen ook niet, of wanneer de wet het object eener overeenkomst genoemd heeft de zaak welker levering eene der partijen beloofd heeft, of zeg ik in dat geval de wetgever wel en te regt van de praestatie dier zaak eene bijzondere voorwaarde gemaakt heeft; maar dit vragen wij, of de wetgever wel gedaan heeft, met *die* definitie van het object te geven, dan of hij niet beter zoude gedaan hebben, de natuurlijkste notie van het object eener conventie, dat is, van datgene wat de partijen met elkander goedvinden te bepalen, aan te nemen. Hierop zijt gij mij, pace tua, antwoord schuldig gebleven. Hierbij zal ik eene later door U gemaakte aanmerking omtrent de aleatoire contracten opnemen. Geenszins op het voorbeeld van Ernst, dat verzeker ik u, maar alleen, omdat ik er niet aan gedacht heb, sprak ik niet van de aleatoire contracten. Ook bij hen is mijne leer van 't object niet moeijelijk toe te passen. Daarin is de praestatie van eene premie of wat dan ook aan de eene zijde, aan de andere het praesteren van 't gevaar of de eventuele schade, dus mutua praestatio, het objectum conventionis. — Echter bepaalt gij u niet geheel binnen de grenzen dezer defensie, maar beweert verder, omdat er een onbetwistbaar onderscheid tusschen de zaak zelve en hare praestatie bestaat, dat de wetgever met één van beiden, dat is, met of de zaak of de praestatie derzelve, als vereischte van het contract niet te vreden zijnde, en beiden vorderende, wijsselijk heeft gehandeld. Dat de zaak van hare praestatie onderscheiden is, behoeft geen betoog. Doch het onderscheid dezer twee, zal toch nog niet bewijzen, dat beide als onderscheidene vereischten van het contract moeten worden voorgesteld. Want ook deze onderscheiding, welke geheel had kunnen weggelaten worden, volgt alweder uit de vitieuse bepaling die de wet van het object geeft. Indien men immers mijne definitie van hetzelve in de wet aanneemt, zal men, door alzoo eenvoudig de vereischten op te geven, welke dat object in eene wettige conventie hebben moet, hetzelfde doel bereiken dat de Fransche wetgever, door de dubbele behandeling van zijn object en zijne causa heeft willen bereiken. En om dit gezegde hier alleen, onder honderd voorbeelden, toe te passen op het door u pag. 47 gegevene, zullen wij gereedelijk inzien, dat dit contract nietig is vitio objecti, dewijl geene *mutua* praestatio, welke partijen gewild hebben, aanwezig kan zijn; de praestatio toch rei accipienti propriae is juridice onmogelijk. De reden, dat de schijn-kooper niet geobligeerd wordt tot betaling van den prijs is niet als per consequentiam daarin te zoeken, dat er geene causa voor zijne obligatie zoude bestaan, in den zin waarin het Fransche regt die causa voorstelt: maar omdat er in waarheid geen contract hoegenaamd is gesloten; en er dus geene causa obligationis, in den zin van *legale istud fundamentum, unde obligatio manat, qualis est ipsa conventio*, (zie uw pag. 41 inf.) aanwezig is. — Op de vraag, die gij mij als

bij retorsie toevoegt, of ik de conversatie: „Promittas? — Promitto" als een contract zoude beschouwen, al ware er in de wet niet van object gesproken, antwoord ik als natuurlijk is, doch voeg er bij, dat de wet teregt de verschillende bestanddeelen van het contract heeft opgenoemd omdat zij door eene bijzondere beschouwing derzelve, en door optegeven *hoedanig* zij dezelve eischt, om een wettig contract zamentestellen, leert welke contracten zij zal handhaven, dat zij, door meerdere bestanddeelen op te geven, dan die, welke werkelijk gezamenlijk het contract vormen, verwarring zoude te weeg brengen, door noodzakelijk dezelfde zaken als verscheiden voor te stellen; dat de Fransche wet hierin heeft gezondigd, dat dit uit onzer beide vragen volgt, wanneer wij eens, het natuurlijk gevoel daarlatende, volgens de letter der wet willen antwoorden; dat namelijk aldus beide voorbeelden van een nietig contract zouden zijn, als de wet het object eischt: geenszins wanneer de wet b. v. alleen van consensus had gesproken; dat dus de vermelding van object genoegzaam en voldoende is, om het aan de gegevene voorbeelden ontbrekende te doen kennen, en de causa dus overbodig is.

Omtrent de door mij op het, pag. 51, gegevene voorbeeld gemaakte aanmerking zegt gij: „de vraag is niet, an res pereat domino, maar deze: waarom is de crediteur dominus?" Welnu op deze vraag antwoord ik zeer eenvoudig: omdat de wet verklaard heeft, dat een wettig gesloten koopcontract het dominium vóór de levering doet overgaan; d. i. dat de overeenkomst, welker object de mutua rei en pretii praestatio is, het recht van eigendom der zaak terstond op den kooper doet overgaan, en de zaak ten zijnen perikel stelt. — Laat ons nu uw antwoord beschouwen: „omdat de overgang van het dominium, door de wet aan de praestatie der zaak zelve gelijkgesteld, hem hiertoe verpligt". — Quid hoc? des koopers obligatie moet immers volgens u eene causa hebben: die causa is de praestatio ab altera parte; en deze kan immers in casu niet plaats hebben? — „Ja maar" zegt gij „de overgang van het dominium is aan de praestatie gelijk gesteld". — Nog eens, Quid hoc? is dan de overgang van het dominium, die *een gevolg* van het geslotene contract is, volgens u tegelijk *de reden*, *de oorzaak*, dat dit contract wettig verbindend is, en de obligatiën voortbrengt? — Aan uw eigen oordeel laat ik het over wie de vraag beter heeft beantwoord.

En alzoo van de identiteit van de causa met het object in sommige gevallen afstappende, ga ik tot die van dezelve met den consensus in de overigen over. Dat de nulla of falsa causa niets anders dan een gebrek in den consensus is, *kunt* gij niet ontkennen, want gij erkent, dat er altijd error is, wanneer het contract volgens ons gevoelen propter falsam causam nietig is. Dit is dan ook uwe meening niet, maar wel, zooals gij het iets later uitdrukt, dat het iets anders is of het contract geene of eene valsche causa heeft, dan wel wegens error of gebrek in den consensus *nietig is!* Namelijk,

weder volgens de bepalingen van het tegenwoordige Fransche regt. — Gij treedt in eene verdediging van hetzelve: „Hoe toch," zegt gij, „had men in de sectie *du consentement*, door eene naauwkeurige ont- „wikkeling der regels voor de error, in het geval kunnen voorzien?" Ik antwoord dat het mijne bedoeling nog niet is, optegeven, *hoe* het Fransche regt in de gevallen van dwaling had moeten voorzien; maar alleen te toonen, dat de falsa causa, hoe zij ook moge voorkomen, tot die gevallen behoort; iets dat gij mij uitdrukkelijk toestemt; want gij erkent dat ééne der wegen, welke gij zegt dat de wetgever had moeten volgen, om in het geval te voorzien, is, om de bepaling van art. 1131 in de sectie *de l'erreur* in te lasschen. „Maar", zegt gij, „de zaak bleef dan juist zooals zij nu is", ik stem dit toe, met het eenige onderscheid, dat alzoo tot de ware beginselen zoude zijn teruggekeerd door de falsa causa, gelijk zij wettelijk is, als een species erroris te behandelen. Ik ga nu een stap verder, en wil mijn gevoelen mededeelen *hoe* de Fransche wetgever de bedoeling van art. 1131, zonder van falsa causa te spreken, had kunnen bereiken. De inlassching zoude ik voor te onbepaald houden en te zeer voor kwade interpretatie vatbaar. Ik sla dan eenen anderen weg in, en vraag welke eigenlijk de gevallen zijn, waarin door art. 1131 moet voorzien worden. Hiertoe ga ik alle de gevallen door welke en Pothier, en de interpretes, en gij zelve b. v. op pag. 37 en 38 met hen hebt opgegeven. Wanneer ik nu gevonden heb, dat alle die voorbeelden nederkomen op het enkele geval, dat iemand, die verkeerdelijk dacht iets schuldig te zijn, een contract heeft aangegaan, waarbij hij ter afdoening van die putative schuld beloofd heeft iets te betalen; wanneer ik verder bevinde dat er werkelijk geene andere gevallen van contracten propter falsam causam ex jure Fr. nietig, en het niet propter vitium consensus zijn, denkbaar gevonden worden, zoek ik een middel om deze species erroris in een bepaald artikel op te nemen. Misschien zoude ik zulk een artikel reeds onnoodig kunnen noemen, omdat in het geval, waarvan ik spreke, wel niet de betaling re praestanda is geschied, maar echter jure in rem concedendo; omdat dus werkelijke betaling zoude kunnen geacht worden plaats gehad te hebben, betaling, die vanzelve propter art. 1235 nietig is; zoodat de nieuwe obligatie geremitteerd zoude moeten worden, zooals het indebite solutum teruggegeven. Doch indien dit niet genoegzaam geoordeeld werd, zoude ik eenvoudig voorstellen in de sectie de l'erreur een artikel in te voegen, waarin bepaald werd dat de dwaling van iemand, die dacht iets schuldigs te zijn en daarom zich tot een levering verbonden had, een grond van nulliteit oplevert. Ik bid u alle de gevallen van erreur na te gaan en met zorgvuldige vermijding van die, waarin werkelijk eene *conditie* aanwezig is (voor welker verwarring gij te regt op pag. 40 waarschuwt) te onderzoeken, of er alzoo nog zullen worden bevonden, waarin een contract behoort te worden vernietigd, zonder dat de bepalingen der wet over de ge-

breken der toestemming, met bijvoeging van een zoodanig artikel, zulks zouden veroorloven.

Uwe regtvaardiging van het gezegde omtrent de causa der gratuite contracten begrijp ik niet: „Ik heb gezegd," dat zijn uwe woorden, „dat de toestemming de reden is, die de liberalitas verbindend maakt, dat is, die maakt dat de belover wettig verbonden wordt om te geven wat hij beloofd heeft". Anders is het gewoonlijk de liberalitas, welke de voorstanders der causa zeggen, dat den consensus obligatoir maakt; doch dit is mij onverschillig. Laat ons eenvoudig deze stelling analyseren. Wat is consensus? het is de wil, die met iemands anders wil overeenkomt: wat is liberalitas? het is ook de wil, de wil om goed te doen: atqui ergo is de *wil* de reden, dat de *wil* iemand obligeert! — Gij zegt: het is genoeg dat hij gewild heeft. — Een voorbeeld van een contract, dat, gratuit zijnde, volgens de wettelijke form is aangegaan, doch om gebrek aan causa nietig is, heb ik vergeefs gezocht.

Eindelijk werpt gij aan mijne conclusie, dat namelijk de wederzijdsche, aan geene gebreken mank gaande en volgens de wet gegevene toestemming in eene door geene wetsbepaling verbodene wederzijdsche of eenzijdige rei of facti praestatio of facti abstinentia, een volledig contract vestigt en van zelf dwingende obligatien doet ontstaan, aan deze conclusie, zeg ik, werpt gij het art. 1184 C. C. tegen. Hierin wordt gezegd *dat in elk synallagmatiek contract de resolutoire conditie wordt verondersteld voor het geval dat eene der partijen aan hare verpligting niet voldoet.* „Hieruit zoude het dan duidelijk blijken, dat er in synallagmatieke contracten behalve de door mij opgegevene vereischten ook nog iets anders vereischt wordt". — Ook dit argument zal ik analyseren. Vooreerst dan begrijp ik niet hoe de eene contractant tot niets verbonden is, voordat de andere aan zijne verpligting voldaan heeft? Wie is hier de eene en wie is de andere? Wanneer men uwe woorden naar de letter nam, zoude er nimmer aan eenig contract gevolg worden gegeven, daar toch wel een der beide contractanten de eerste moet wezen en volgens u die eerste tot niets verpligt is, omdat de andere aan zijne verpligting (welke indien hij eerste is ook nog niet bestaat) niet heeft voldaan. Integendeel brengt de aard der zaak en de letter zelf der wet mede, dat bij een contract, waaruit obligaties ontstaan, welker onderlinge uitvoering niet van elkander afhangt, hij, die de resolutoire conditie gebruiken wil, eerst zelf aan zijne verpligting moet voldaan hebben. In plaats dus dat dit argument (hetwelk wel weder uit de wet zelve is ontleend, maar dat ik echter niet recuseer, als steunende op eene der gezonde rede overeenkomstige wetsbepaling) bewijzen zoude, dat het contract onvolledig en de obligatiën uit dezelve ontstaande nul zouden zijn vóór dat de praestatie ter eene zijde had plaats gehad, leert het integendeel dat, zoodra het contract met de door mij opgegevene vereischten is gesloten hetzelve de partijen

9ᵐᵉ 3/Maxo

terstond obligeert, maar dat, indien eene der partijen weigert aan hare verpligting te voldoen, de andere partij het regt heeft, den regter te naderen met den eisch, dat het wel en wettig gesloten contract moge worden geresolveerd, en hij van de uit hetzelve gesprotene gevolgen ontheven. — En zeg mij, bid ik u, waartoe eene *resolutoire conditie*, indien het contract eene van deszelfs noodzakelijke vereischten ontbeert? waartoe resolveren wat niet bestaat? — Waarlijk, mijn vriend, bijna zoude ik gelooven dat gij over dit argument, hetwelk ik begrijpen kan dat in 't eerste oogenblik aan de voorstanders der causa schoon voorkomt, niet veel hebt nagedacht.

Nog eene aanmerking ten slotte omtrent de mededeeling van de wijze, waarop art. 1132 in ons Nederl. Wetb. is overgebragt. Dezelve heeft, zegt gij, naar uw gevoelen en zooals gij meent tegen het mijne, plaats gehad. — Ons wetboek heeft de leer der causa woordelijk uit het Fransche Code overgenomen; het kon alzoo ook niet nalaten, dezelfde oiseuse quaestie over het bewijs der causa van de obligatie te behandelen, waarover men zich zoozeer vermoeid heeft, en welke geheel vervalt, wanneer men eenvoudig aanneemt, gelijk ik u in mijnen voorgaanden reeds heb geschreven, dat elk, die de uitvoering eener obligatie eischt, bewijzen moet dat dezelve uit een wettig aangegaan, niets onbehoorlijks bevattend, en zoo het formen behoeft, volgens die formen aangegaan contract, ontspruit. Dat men nu, gelijk ik uit uw schrijven opmaak, in ons Wetboek bepaald heeft, dat de eischer de zoogenaamde causa moet bewijzen is mij wel, en ik keur dit goed, indien men toch de causa wil behouden. In mijne Diss. heb ik beweerd dat volgens de Fransche wet, zooals die nu is, uit art. 1132 duidelijk de praesumtie van het bestaan der obligatie volgt, en het bewijs van 't tegendeel dus den verweerder drukt. Ik beweerde het en keurde het af. Ik zie echter nu niet in, hoe het gevoelen der Staten, die eene nieuwe wet maken, iets afdoet tegen de door mij van eene oude wet gegevene explicatie.

Deze brief is langer geworden dan ik verwacht had. Ik hoop van harte dat dezelve u niet zal verveeld hebben. Gij ziet dat ik meer dan ooit van mijne zaak overtuigd ben, en gij zult mij deswegens vergeven, indien ik er misschien wat te sterk op heb gedrukt. Wilt gij nog eens antwoorden, het zal mij aangenaam zijn. Uit uw verzoek om den brief te bewaren (1) (hetgeen ik trouwens toch wel zoude gedaan hebben) en de bijgevoegde reden, dacht ik of gij misschien tot eene uitgave wildet besluiten. In dat geval zoude ik hetzelfde moeten doen. In allen gevalle hoor ik daar dan toch wel iets naders van. Behoud mij intusschen uwe vriendschap en geloof mij steeds

Uw vriend

J. v. d. POLL.

---

(1) Dit verzoek verklaart waarom, zeer tot mijn leedwezen, noch het concept, noch een afschrift van den bij dit schrijven beantwoorden brief van Mr. A. de Pinto onder zijn nagelaten papieren is gevonden. A. A. d. P.